

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

Historie Berouna ve vyučování na 1. stupni ZŠ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kateřina Opálecká

Učitelství pro 1. Stupeň ZŠ

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Východská

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni,

.....
vlastnoruční podpis

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce paní PaedDr. Heleně Východské za odborné vedení, věcné připomínky a cenné rady při zpracování této diplomové práci.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD	2
1 TEORETICKÁ ČÁST	5
1.1 ČESKÝ KRAS	5
1.2 BEROUN V PRAVĚKU	7
1.3 BEROUN VE STŘEDOVĚKU	10
1.4 BEROUN A NOVOVĚKÉ DĚJINY	13
1.5 BEROUN V MODERNÍ DOBĚ	15
1.6 VYPRAVĚNÍ PAMĚTNICE PANÍ HOFFMANNOVÉ	19
1.7 KOMUNISTICKÝ PŘEVRA	20
1.8 SOUČASNÝ BEROUN	22
2 MĚSTO PEVNOST	24
2.1 VÝZNAMNÉ STAVBY MĚSTA	25
2.2 ŘEMESLA A ZEMĚDĚLSTVÍ	34
2.3 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI MĚSTA BEROUNA	36
2.4 BEROUNSKÉ POVĚSTI	38
3 PRAKTICKÁ ČÁST	40
VYCHÁZKA NA TETÍN	40
PUTOVÁNÍ ZA KLEPÁČKEM	43
PUTOVÁNÍ ZA KLEPÁČKEM	45
„TAJUPLNÉ POVĚSTI“	52
KUPECKÉ POČTY	55
ZÁVĚR	58
SUMMARY	59
SEZNAM LITERATURY	60

Úvod

Ve středních Čechách jihozápadně od Prahy se rozkládá zajímavé geografické území Českého krasu a Křivoklátska. Touto působivou částí České republiky protéká hlubokým kaňonem řeka Berounka. Na obou březích této řeky se setkáme s rozmanitou a jedinečnou přírodou, ve které nalezneme nejen přírodní krásy, ale také řadu kulturně - historických památek, které se coby výsledky lidské práce neodmyslitelně zapsaly do dějin naší vlasti.

Do řeky Berounky se během její cesty z Plzně do Prahy vlévá několik menších řek. Na jednom ze soutoků, konkrétně řeky Berounky s Litavkou, se rozkládá královské město Beroun. Město, které se díky své poloze na důležité kupecké cestě z Prahy do Německa, pyšní bohatou historií a díky svému nenásilnému i citlivému začlenění do rozmanité krajiny představuje výraznou urbanistickou dominantu.

Historie se na tomto místě začala psát již ve starší době kamenné. Původním pravěkým osadníkům zdejší krajina nabízela nejen bezpečí v jeskyních vápencového krasu, ale i dostatek potravy z úrodných břehů řeky Berounky. Od doby kamenné do současnosti uběhlo opravdu mnoho tisíc let a každá následující etapa v dějinách otiskla do tohoto místa své stopy. Lidé zde prožívali své osudy, jak v dobách příznivých, tak i v dobách velmi těžkých.

A právě historická bohatost města Berouna na straně jedné a můj zájem o pedagogické působení na 1. stupni ZŠ na straně druhé, mne přivedla k rozhodnutí zpracovat diplomovou práci na téma – Historie Berouna a její následné využití ve výuce na prvním stupni základní školy.

Historii svého kraje a města by měl znát dobře každý, a právě u dětí bychom v rámci školní edukace měli zájem o místní historii rozvíjet co nejdříve. Děti jsou velmi zvědavé, a toho je třeba využít. Pedagogickým cílem se tak stává pozvolna rozkrývat krásu historie jejich města a okolí zábavnou didaktickou formou.

Cílem mé diplomové práce, je nabídnout pedagogům metodický návod k didaktickým aktivitám, k výuce regionální historie, prostřednictvím kterých se žáci seznámí s historií města. Cílem práce bylo také nashromáždit a uspořádat informace o historii Berouna a jeho nejbližšího okolí. Do své práce jsem začlenila i některé základní informace z geologie a paleontologie, právě pro svou nedílnou součást tohoto kraje. Dalším podstatným cílem bylo také nabídnout pedagogům v regionu konkrétní didaktické

aktivity, které lze využít v edukační oblasti Člověk a jeho svět, především v předmětu Vlastivěda.

Předkládaná diplomová práce je rozdělena na dvě části. První část je teoretická a zde jsem shromáždila a také interpretovala základní faktografii o historii Berouna i jeho okolí. Informace jsou řazeny od prvního osídlení místa na soutoku Berounky s Litavkou až do současnosti města Berouna. Snažila jsem se zachytit klíčové události a významné okamžiky z dějin města Berouna, nejvýznamnější osobnosti, nejznámější stavby a do určité míry též etnografická specifika.

V druhé části své diplomové práce jsem se zaměřila na praktické didaktické aktivity, které lze přímo využít, jako přirozenou a efektivní formu výuky regionální historie ve všech předmětech edukační oblasti Člověk a jeho svět.

Vytvořila jsem dva návrhy na využití naučné vycházky, nejznámější pověsti Berouna jsem použila k výtvarnému zpracování komiksu a tradici trhů v Berouně jsem aplikovala na vyučovací obsah v matematice. Součástí praktické části jsou pracovní listy s úkoly zaměřenými na dané téma. Prostřednictvím pracovních listů žáci fixují znalost historie Berouna a jeho okolí.

Shromáždování informací pro mou diplomovou práci nebylo jednoduché. Po přečtení několika současných publikací o historii Berouna, jsem zjistila, že základní informace a důležitá data se v knihách často opakují, prostudovala jsem tedy i staré a cenné knihy abych získala dostatek zajímavých informací pro mou práci.

Nejvíce důležitých dat a informací jsem získala ze souborné publikace o dějinách Berouna od Marie Tošnerové. Kniha je přehledně rozdělena na kapitoly podle časového období. V každé kapitole jsem našla podrobně popsané důležité události a zajímavé informace města Berouna. Prohloubila jsem své znalosti o zajímavých osobnostech. Další informace jsem získala převážně z knih Miloše Garkische, který se zabývá staršími regionálními dějinami a od roku 1996 působil ve Státním okresním archivu v Berouně. GERKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*, GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*, GARKISCH, M. HOLEČKOVÁ, Marie. *Ve znamení berounského medvěda*. Mezi staré a cenné knihy, ze kterých jsem čerpala, patří: VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ. *Husitská kronika*, do které jsem mohla nahlédnout v Městské knihovně Beroun.

Další metodou, kterou jsem při zpracování vybraného tématu využila, byl terénní výzkum. Klíčová místa, která využívám pro přiblížení berounské minulosti, jsem navštívila a pořídila jejich aktuální fotodokumentaci.

V neposlední řadě jsem ve své absolventské práci využila některé moderní metody výzkumu, konkrétně se jedná o metodu orální historie. Rozhovor na téma *konec války pohledem desetiletého děvčete* jsem vedla s paní Hannou Hoffmannovou. Při rozhovoru jsem měla možnost pozorovat, jak vyprávění stále probouzí vedle věcných vzpomínek i pocit strachu a nepříjemné emoce.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 ČESKÝ KRAS

Toto vápencové území ve středních Čechách, plné skalních útvarů, kaňonů, jeskyní a roklí, které lákalo již odnedávna geology, archeology i milovníky přírody, svůj název Český kras získalo v roce 1922.¹ Území má z kartografického hlediska elipsovité tvar o rozloze 12823 ha, nachází se na území okresu Beroun, Praha – západ. Osu berounské části krasu tvoří řeka Berounka se svými přítoky Litavkou, Kačákem, Rodanským a Suchomastským potokem. Potok Rodanský a Suchomastský zároveň tvoří hranice Českého krasu.

Území Českého krasu je světově proslulé z hlediska geologie a paleontologie. Je tvořeno převážně vápenci a horninami usazenými v silurském a devonském moři. Jsou zde přítomny také souvrství břidlic a diabasových vyvřelin. Usazené horniny jsou bohaté na zkamenělé pozůstatky mořských živočichů, které zde sbíral v 19. století významný francouzský badatel Joachim Barrande.²

Hluboká údolí, jeskyně a rokle se nacházejí podél toku řeky Berounky. Některé jsou velmi malé, spíše dutiny, jiné dosahují slušných rozměrů. Jeden z nejznámějších přístupných systémů jsou Koněpruské jeskyně na Zlatém koni s celkovou délkou chodeb přes dva kilometry. Další velké jeskyně jsou Barrandova jeskyně nad údolím Berounky a Jeskyně Martina v přírodní rezervaci Koda.³

Archeologické nálezy potvrzují přítomnost člověka v Českém krasu již ve starší době kamenné. Z této doby máme mnoho nálezů, které nám dokazují osídlování jeskyň, jednou z nejznámějších je rytina kozorožce na břidlicové destičce z Děravé jeskyně na Kotýzu a rytina na témže materiálu z Hostima. Další množství nálezů bylo objeveno v jeskyni u Srbska, včetně vzácné kostěné lžice ze Sloupové jeskyně.⁴ V důsledku šíření zemědělství a pastevectví došlo ke vzniku prvních trvalých sídel a významnému přetváření zdejší krajiny. V tomto období zájem o jeskyně, soudě podle četnosti archeologických nálezů, klesá, za to na vrších Kotýzu, Kozlu u Hostima a Brdláku u Korna vznikají ve starší době železné opevněná hradiště.

¹ GERKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s. 25

² CHLUPÁČ, Ivo. *Geologické zajímavosti pražského okolí*. Praha: Akademia, 1988 s. 47

³ GERKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s. 25

⁴ MATOUŠEK, V. JENČ, P. PEŠA, V. *Jeskyně Čech, Moravy a Slezska s archeologickými nálezy*. Praha: Libri, 2005 ISBN 80-7277-286-4

Jedno z nejznámějších keltských oppid v Čechách vzniklo nad Stradonickou roklí. O jeho velkém významu svědčí i fakt, že disponovalo vlastní mincovnou. Mince Keltové razili a odlévali ze zlata, které rýžovali v řece Berounce.⁵

V období vrcholného středověku došlo na území Českého krasu ke kolonizaci a některé obce mají původ právě v tomto období. Jeskyně, které jsou pro kras tak specifické poskytovaly i v této době své prostory, ne však na bydlení, ale lidé v nich nacházeli úkryty před loupežníky a lapky. Jeskyně však sloužily i jako úkryty pro protizákonnou činnost, dokazuje to nález z jeskyně na Zlatém koni u Koněprus, kde byla objevena penězokazecské dílna z 2. poloviny 15. století. Padělatelé zde razili tzv. kruhové mince.⁶

V Českém krasu však nejsou jen jeskyně, je zde spoustou krásných a z hlediska dějin důležitých míst. Nad řekou Berouňkou na dohled od Berouna se rozkládá obec Tetín.

Tetín vznikl na místě bývalého slovanského hradiště. Do podvědomí se Tetín dostal díky Starým pověstem českým od Aloise Jiráska, v nich se několik generací dočítalo a dodnes dočítá, že Krokova dcera Teta, sestra kněžny Liboše, si nad řekou Mží (dnes řekou Berouňkou) postavila hrad, zvaný po ní Tetín. Znamější se obec stala po události, která se odehrála z 15. na 16. září 921. V tuto noc byla na knížecím dvorci zavražděna kněžna Ludmila, babička knížete Václava. Po té, co kněžnu Ludmilu prohlásila církev za svatou, se Tetín stal památným místem mučednické smrti sv. Ludmily.⁷

V letech 1527-1534 spravoval tetínskou farnost Václav Hájek z Libočan, autor několika historických spisů, z nichž nejpopulárnější je Kronika česká. *„Bořivoj Tetínský času jednoho chtěl sobě kratochvil učiniti, pojav některé služebníky své a psy, jel na lov přes řeku, jenž Míza slove, do jednoho velikého údolí. A tu sám kníže z svého lučiště postřelil jednu velmi velikú laní, která jsúc postřelena běžela a kníže za ní s svými psy na koni běžal. A když přiběhla pod jednu vysokú a velikú skálu, z kteréž silný pramen vody teče, do vody vběhla a tu se psuom bránila. Toť Bořivoj příběh a sesed z koně tu jistú laní svým mečem probodl, kteráž vyšedši z vody hned tu padla a umčela ... Toť muž jeden dosti veliké a velmi hrozné postavy s holí, v sukni dlúhé, bos, vlasy nad obyčej dlúhé maje, obočí až přes oči převěšené, vyšel z té skály a řka jemu: „Proč jsi mi zabil mé zvířátko?“⁸ Tak*

⁵ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 10

⁶ Drobné jednostranné stříbrné mince o hmotnosti okolo 0,4 g o průměru 14 mm mající na obvodu hladký kruh, odtud název, a oraz českého lva.

⁷ GERKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s.

27

⁸ <http://www.pdfknihy.maxzone.eu/books/kroniky/kronika> dostupné 16. 2. 2019

popsal kronikář Hájek z Libočan setkání knížete Bořivoje s poustevníkem sv. Ivanem v místech, kde později vznikl klášter a osada Svatý Jan pod Skalou.

Okolí Svatého Jana pod Skalou patří k nejmalebnějším místům Českého krasu. Dominantou území je mohutná skála s křížem vypínající se nad údolím, které vyhloubil potok Kačák ve vápencových horninách. Ke geologickým zajímavostem Svatého Jana pod Skalou patří odkryv kupy usazených sladkovodních vápenců a krasový pramen. Najdeme zde i historické památky patří k nim benediktinský klášter s kostelem Narození svatého Jana Křtitele, jeskynní chrám Panny Marie v pěnovkové jeskyni, kterou podle pověsti obýval v 9. století poustevník Ivan. Po nalezení ostatků sv. Ivana v roce 1589⁹ způsobilo, že se klášter stal slavným.

1.2 BEROUN V PRAVĚKU

Centrum berounského regionu byl a je Beroun, kdysi královské a krajské město, nyní okresní město. Pro jeho výhodnou polohu uprostřed berounské kotliny, chráněné okolními vrchy Děd, Ostrý, Plešivec, Herinky, Damil a Městská hora a příznivé podmínky, zejména v blízkosti řeky se zde usadili lidé již ve starší době kamenné. Nejstarší výtvořky lidských rukou z období nejstaršího paleolitu – kamenné nástroje z říčních valounů – byly nalezeny v roce 1984¹⁰ východně od Berouna při stavbě dálnice D 5. Tato lokalita se nachází nad soutokem Berounky a Litavky v relativní výšce 70 – 90 m nad současným tokem. Tento nález patří k nejstarším dokladům o pobytu člověka v České republice. Další artefakty vyrobené výhradně z valounů křemene byly nalezeny v blízkosti lomu Chlum u Srbska, jedná se o pěstní klín ze starší fáze středního paleolitu.¹¹ Další ojedinělé nálezy z mladší fáze středního paleolitu pocházejí převážně z jeskyní Českého krasu. Lidé i opakovaně pobývali v jeskyních. Co je vedlo vracet se i několikrát na stejné místo není známo a můžeme se jen domnívat, že to mohlo být například pro zhoršující se klimatické podmínky. Osídlení ve dvou horizontech bylo zkoumáno v jeskyni Chlupáčova sluj u Koněprus a zjištěné nálezy potvrzují krátkodobý, ale opakovaný pobyt lidí v této jeskyni. Podobné krátkodobé lovecké stanoviště bylo nalezeno ve Sloupové jeskyni, byly zde

⁹ GERKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s. 32

¹⁰ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 12

¹¹ STOLZ, D. MATOUŠEK, V. *Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku*. Hořovice: ELCE BOOK PUBLISHING, 2006 ISBN 80-239-6244-2 s. 49

objeveny vrstvy s kamennou industrií a zvířecími kostmi rozbitými člověkem, ale i ohniště ve vchodovém prostoru jeskyně. Kolekce kamenných nástrojů přechodné kultury mezi středním a mladším paleolitem pochází z jeskyně Nad Kačákem.¹²

Do souvislosti absence artefaktů na Berounsku z doby mladšího paleolitu a celé kultury, ve které došlo k maximálnímu rozkvětu sběračství a lovectví, lze uvést maximální rozšíření pevninského ledovce. Na konci tohoto období opět začal vzrůstat zájem nejen o jeskyně Českého krasu, ale stopy osídlení zjišťujeme i pod širým nebem.¹³ Krajina byla pokryta lesem, cyklicky se střídala teplejší a chladnější období. Zkoumaná lokalita v Hostimě přinesla další svědectví o osidlování, bylo zde nalezeno velké množství kamenné štípané industrie, soubor misek z konkrecí železitých pískovců, které mohly sloužit jako lampy. Další zajímavostí této lokality jsou desky diabasového tufu¹⁴ se stopami ohlazování a broušení. Byly zde nalezeny i břidlicové destičky s rytinami koně a soba. V městské části Závodí, nad soutokem Berounky a Litavky, byla identifikována kolekce štípaných nástrojů, patrně ze sídliště lovců.¹⁵ I na druhé straně řeky Berounky byly nalezeny stopy z tohoto období. Byly zde objeveny, v malé jeskyni, zlomky zvířecích kostí a parohů. V jeskyni Děravá u obce Tmaň pocházejí rytiny kozorožce, nosorožce a snad i koně. Toto stanoviště je považováno za zimní tábor skupiny lovců.¹⁶

Změna klimatických podmínek, v pozdním paleolitu přinášel obživu jen pro malé skupiny lovců. Skupiny obývaly menší jeskyně. Nálezy odpovídající této době na Berounsku byly zatím identifikovány pouze v jeskyních Tří volů a Dolní. Na vrchu Bacín byly nalezeny, ve vertikální krasové puklině, zlomky kostí dospělého muže.¹⁷

První zemědělci z období neolitu – mladší doby kamenné, obsadili nejen zemědělsky využitelné oblasti. Rozmístění nalezišť jejich obydlí jednoznačně dokazují výbornou znalost přírodního prostředí. Mladší doba kamenná ukončila období sběračsko – loveckého využívání krajiny a člověk začal hospodařit. Pěstoval kulturní plodiny a choval domácí zvířata. S přechodem k usazenému způsobu života se i na Berounsku podařilo identifikovat několik sídelních oblastí. Na pravém břehu Berounky, nedaleko od soutoku s Litavkou, byly nalezeny hned dva areály. Jeden na Plzeňském předměstí a druhý na Zavadilce. Do

¹² MATOUŠEK, V. JENČ, P. PEŠA, V. *Jeskyně Čech, Moravy a Slezska s archeologickými nálezy*. Praha: Libri, 2005 ISBN 80-7277-286-4 s. 128

¹³ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 13

¹⁴ Vyskytuje se v prvohorních horninách na Berounsku. Kámen je zelený s bílými žilkami.

¹⁵ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 14

¹⁶ MATOUŠEK, V. JENČ, P. PEŠA, V. *Jeskyně Čech, Moravy a Slezska s archeologickými nálezy*. Praha: Libri, 2005 ISBN 80-7277-286-4 s. 100

¹⁷ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 14

období neolitu řadí archeologové i nález dvou pohřbů či obětí (10 -12 letý chlapec a dvouleté batole) ze skalní dutiny Bacín.¹⁸

V době bronzové se na Berounsku usídlili lidé s vyspělými technologiemi, podstatná byla výroba keramiky. Již v době bronzové tudy vedly obchodní stezky. Podle nálezů archeologové dokázali prakticky nepřetržité osídlení berounské kotliny lidmi nejrůznějších kultur. Společnost se postupně organizovala na stále větší územní celky, snad jakých si knížectví či království. Centrum těchto celků bývalo většinou nějaké opevněné hradiště a mezi nimi vládl obchodní ruch. Obchody se ještě více zesílily po objevení nového kovu, s tavením kovu stoupala i spotřeba dřeva a docházelo tak k prvním ekologickým škodám způsobeným člověkem. Nálezy z doby bronzové se v regionu Berounska nacházejí jak v lokalitách pod širým nebem, tak v jeskyních.¹⁹

V mladší době železné – době laténské pokračovalo osidlování plynule bez větších změn. Tato doba je spojována především s keltským obyvatelstvem. Někdy po polovině 2. století před. n. l. byla založena nad pravým břehem Berounky nad Stradonicemi, výšinná osada, která byla posléze opevněná. Svým významem a snad i velikostí patří toto oppidum k druhému největšími v Čechách. Do širokého povědomí se dostalo oppidum ve Stradonicích v roce 1877, kdy byl na jeho akropoli nalezen poklad zlatých keltských mincí.²⁰ Téměř nepředstavitelná je obrana celého oppida, bylo obeháno stavebně důmyslným systémem opevnění. Pozvolný úpadek oppida souvisel s rozpadem bójské moci v druhé polovině 1. století př. n. l. pod tlakem germánských kmenů. Místo bylo definitivně opuštěno kolem roku 30 př. n. l.²¹

Po odchodu Keltů se na území Berounska usadily germánské kmeny na více místech a zanechaly po sobě bohatá sídliště. Jedním z nejvýznamnějších nálezů a archeologických objevů na berounském okrese je knížecí hrob, který byl prozkoumán na staveništi dálničního mostu v Berouně – Závodí. V hrobě byl nalezen asi čtyřicetiletý muž, po levém boku měl bronzový meč s kostěnou rukojetí a po druhém boku měl uloženy keramické nádoby a skleněný pohár.²²

Neklidná doba stěhování národů po sobě zanechala v oblasti Berounska mnoho stop. Většina nálezů byla z keramiky a pochází z 5. století př. n. l. dnes už se nedozvíme, zda

¹⁸ MATOUŠEK, V. JENČ, P. PEŠA, V. *Jeskyně Čech, Moravy a Slezska s archeologickými nálezy*. Praha: Libri, 2005 ISBN 80-7277-286-4 s. 98

¹⁹ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 18

²⁰ MATOUŠEK, V. JENČ, P. PEŠA, V. *Jeskyně Čech, Moravy a Slezska s archeologickými nálezy*. Praha: Libri, 2005 ISBN 80-7277-286-4 s. 21

²¹ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 22

²² STOLZ, D. MATOUŠEK, V. *Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku*. Hořovice: ELCE BOOK PUBLISHING, 2006 ISBN 80-239-6244-2 s. 175

keramika pocházela ze sídlišť nebo z hrobů. Jediné jisté pohřebiště z počátku doby stěhování národů bylo zničeno u kostela sv. Jana Nepomuckého na Tetíně. Na konci 9. století se dostalo území pod přímou kontrolu Přemyslovců, kteří vybudovali jedno ze svých prvních hradišť právě na Tetíně.²³

1.3 BEROUN VE STŘEDOVĚKU

Se vznikem města Berouna souvisela kolonizace, která provázela celé 13. století. Místo na řece Berounce poblíž soutoku s Litavkou sloužilo od nejstarších dob jako brod na velmi důležité zemské stezce spojující Prahu, Plzeň a Bavorsko. Toto strategické místo k založení města přímo vybízelo. Beroun je umístěn na mírně svažitém terénu, prostor byl vymezen poměrně výraznou Městskou horou a soutokem řek Berounky a Litavky. Místo bylo výhodné z hlediska obrany a mělo snadný přístup k vodě.²⁴

Zakládající listina města Berouna se nedochovala, podle všech archeologických nálezů vzniklo v polovině 13. století. Beroun založil Přemysl Otakar II., pro něhož bylo důvodem k založení města posílení pozice v Podbrdsku, kde nebezpečně vzrůstal vliv šlechty rodu Buziců. Dne 25. června 1265 vydal Přemysl Otakar II. listinu pro ostrovský klášter, v této listině je poprvé uvedeno jméno Beroun, ale v latinském tvaru Verona.²⁵

V roce 1303 dostali měšťané Berouna od krále Václava II. důležité privilegium. Vedle potvrzení vlastnictví několika vesnic získali i právo spravovat se právem Starého Města pražského. V této době vzniklo historické jádro města Berouna, které se v podobných rysech dochovalo do dnešních dnů.²⁶

Prvními obyvateli byli kolonisté německého původu, kteří dali městu znak. Na nejstarší pečeti, která pochází z počátku 14. století čteme: CIVITATIS DE BERN REGI BOHEMIE a vidíme znak, který v té době město Beroun užívalo. Dvě věže, které vyčnívají z hradby a mezi nimi ozbrojenec s mečem a štítem, který zdobí český lev. V bráně s vytaženou mříží stojí medvěd. Je pozoruhodné, že se znak v nezměněné podobě dochoval do současnosti.²⁷

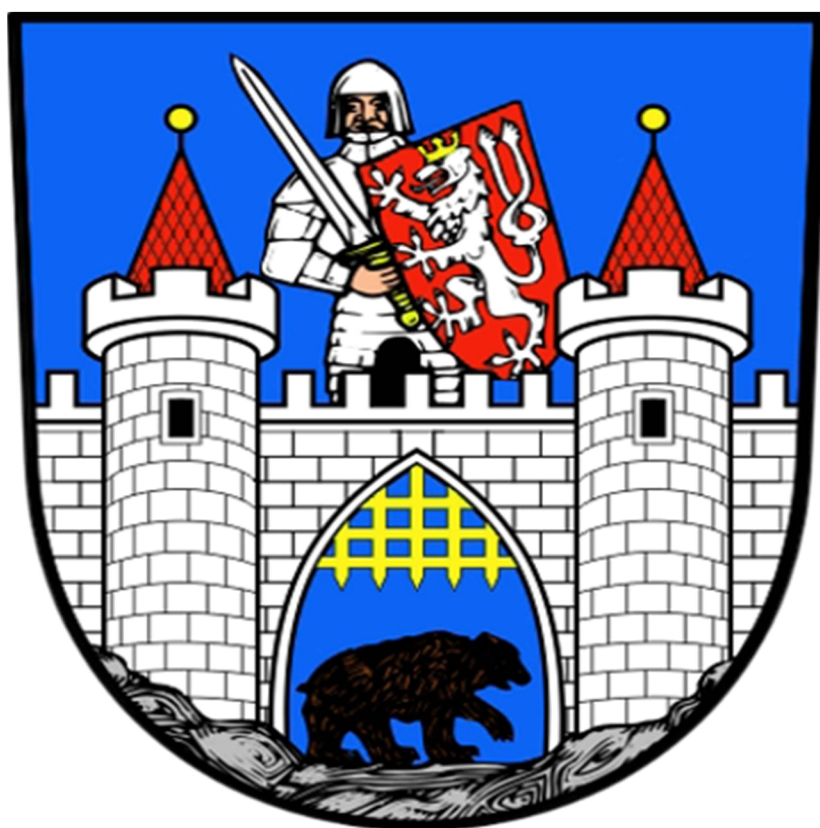
²³ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 24

²⁴ GERKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s. 9

²⁵ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*: Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 5

²⁶ GARKISCH, M. HOLEČKOVÁ, Marie. *Ve znamení berounského medvěda*. Beroun: Nakladatelství MH, 2001 ISBN 80-238-7479-9 s. 9

²⁷ GERKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s. 9

Berounský znak²⁸

Král Jan Lucemburský daroval městu další pozemky, ale na pozadí své nákladné zahraniční politiky město Beroun, ostatně stejně jako řadu dalších měst, často zastavoval. Velkého příznivce získalo město v jeho nástupci Karlu IV., panovník si Beroun oblíbil a nazýval ho láskyplně *Verona mea* (můj Beroun), potvrdil mu dosavadní privilegia a doplnil je dalšími výsadami. Město díky své poloze bohatlo z obchodu a řemesla ve městě velmi dobře prosperovala, tato doba měla i své stinné stránky. Ve městě sílily nepokoje mezi německými měšťany a českými řemeslníky. V pozadí těchto nepokojů byla snaha českých řemeslníků, získat větší vliv na správě města a odstranit omezení při nakupování nemovitostí a provozování živnosti. Tyto nepokoje musel vyřešit až sám panovník. Stanovil, dvanáctičlennou městskou radu z šesti českých a šesti německých konšelů.²⁹

Založení nedalekého hradu Karlštejna se významně odrazilo v hospodaření města Berouna. Město bylo uváděno v dokladech o financování potřeb hradu. Pohostinství města využíval i syn Karla Václav IV., trávil ve městě ročně několik týdnů. Při návštěvách

²⁸ https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Beroun_znak.png dostupné 20. 2. 2019

²⁹ GERKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s.

přijímal Václav IV. kurfiřty a vyslance evropských knížat a tak se stal Beroun v této době místem evropské politiky.³⁰

Za husitských válek stál Beroun na straně krále Zikmunda. V polovině roku 1420 vedl král Zikmund v Berouně jednání s Pražany o osudu obléhaného Vyšehradu, toto jednání bylo velmi bouřlivé. Vojsko krále Zikmunda, které mělo Vyšehrad osvobodit, bylo poraženo a Vyšehrad byl vydán Pražanům. Po této porážce posílil král vojska v okolí Prahy, i do Berouna vyslal posádku čtyř set královských žoldnéřů.³¹

Ze strategických důvodů nechtěli pražští husité nechat Beroun v rukou katolické strany a dne 26. března 1421 přitáhl Žižka s tábority a Pražany k Berounu. Co následovalo, popisuje kronikář Vavřinec z Březové těmito slovy: „... dobyli ho útokem prvního dne dubna, což byla středa před sv. Ambrožem, a shodili z věže rytíře Kobliha s jinými jeho tovaryši, které ihned cepníci ukrutně umlátili. A Žižka se svou družinou dal upálit faráře se sedmatřiceti jinými kněžími a mnichy a třemi kolegiátními mistry Karlovy koleje a jedním rytířem a některými pražskými měšťany, kteří uprchli z Prahy, přesto, že někteří volali a zvláště rytíř řečený Doupovec, že se chtějí báti a pravdy až do smrti přidržovati“.³² Po tomto krvavém aprílu se změnilo složení obyvatelstva, zmizeli německy mluvící měšťané. Na Zikmundovu stranu se Beroun přiklonil zase až po porážce u Lipan. Král městu potvrdil staré výsady a přidal právo mílové, které do té doby nemělo.³³

V roce 1448 se stal Beroun členem tzv. poděbradské jednoty. Král Jiří z Poděbrad městu potvrdil za jeho věrnost všechna privilegia, dále postoupil městu Berounu za 300 kop grošů clo a městskou rychtu. Obyvatelé Berouna byli věrnými spojenci i králi Vladislavovi II. Jagelonskému v boji s uherským králem Matyášem. Za pomoc král daroval měšťanům clo z plaveného dříví po Berounce, dovolil pečetit městské listiny červeným voskem a přislíbil, že Beroun nikdy nezastaví na úhradu svých dluhů.³⁴

Za Jagellonců město ekonomicky celkem prospívalo. Působili zde mistři různých řemesel, kteří mohli návštěvníkům Berouna nabídnout široký sortiment svých výrobků, od prstýnku přes punčochy a keramiku až po palné zbraně. Zvláště hrnčířství se těšilo až do třicetileté války dobré pověsti. Jejich zboží se úspěšně prodávalo daleko za hranicemi města. Nejmocnější čeští páni, Vilém i Petr Vok z Rožmberka si berounskou keramiku

³⁰ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*: Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 11

³¹ GARKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s. 10

³² VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ. *Husitská kronika*: Svoboda Praha, 1979 s. 219

³³ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*: Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 13

³⁴ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*: Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 14

nechali vozit do Českého Krumlova a na Třeboň. Z berounských džbánek se pilo při korunovaci krále Matyáše v Praze 1611.³⁵

Za doby Jagellonců se obyvatelům Berouna dařilo i v zemědělství. Bodovaly se vinice a chmelnice. Mnoho vína vypili sami konšelé při jednáních na radnici v příčině věcí obecných. Berounským vínem obdarovávali Berounští královské a zemské úředníky „na počtu“. Vedle vína se pilo i pivo, ve městě bylo 8 sladoven a 3 pivovary, někteří měšťané vařili pivo i doma.³⁶

1.4 BEROUN A NOVOVĚKÉ DĚJINY

Hospodářskou prosperitu v určitých letech narušovaly pohromy. Obrovské škody napáchaly časté požáry, jako požár v roce 1512 kdy shořelo 40 domů, v roce 1544 lehlo popelem skoro celé město, další ničivý požár vypukl v roce 1599 a shořelo 158. Městu Berounu se nevyhnula ani epidemie moru, mezi rokem 1520 a 1582 zemřelo mnoho obyvatel. V jiných letech zasáhla do pohody obyvatel nepřízeň mocných. Za účast v odboji v roce 1520 potrestal Ferdinand I. Beroun konfiskací značného majetku, zabavení městských privilegií.³⁷

Třicetiletá válka zasáhla do městského života dost ničivě. Smutná událost se udála 11. února v roce 1611, kdy Beroun vydrancovali pasovští vojáci. Po bělohorské bitvě ztratilo město své statky i výsady a správu města převzal císařský rychtář, který nebyl berounským měšťanem. Velké výdaje na rychtáře a vojsko dovedlo městskou ekonomiku na pokraj zhroutilí. V roce 1623 nastala tvrdá rekatolizace prosazována za pomoci vojska. Většina měšťanů raději z města odešla, než aby museli změnit víru.³⁸

Poloha města na hlavní cestě do Německa a také fakt, že Beroun byl královské město a největší město v Podbrdsku, přeurčily, že se zde ubytovala císařská vojska. Soužití vojáků s obyvateli Berouna bylo velmi krušné. Náklady na ubytované vojáky nebyly malé. V polovině roku 1634 přitáhl do města silný oddíl švédsko – saské armády, obsazení města proběhlo podle zvyklostí třicetileté války. Vojáci rabovali v měšťanských domech, v kostele i na radnici. Další vpád vojáků se odehrál roku 1639 a překonal všechna

³⁵ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*. Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 15

³⁶ GARKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s.

11

³⁷ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 30

³⁸ GARKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s.

12

předchozí utrpení obyvatel města. Měšťané před vojáky prchali do křivoklátských lesů, kde se ukrývali.³⁹

Pohled na město Beroun po skončení třicetileté války byl opravdu smutný. Podle záznamů bylo z 268 domů jen 113 obyvatelných, i obyvatelné domy však byly ve velmi špatném stavu, protože jejich majitelé neměli dostatek peněz na jejich opravu. Zničen byl i most přes řeku Berouнку a říční vodovod. Most postavili až po stu letech francouzští vojáci, vodovod obnoven již nebyl. Také počet obyvatel klesl, a sice z 1500 na 650 osob.⁴⁰ Silně narušeno bylo i zemědělství, půda okolo Berouna byla zdevastovaná a nebylo dostatek pracovní síly na její obnovu. Chmelnice a vinice byly z větší části zarostlé plevelem a úroda z nich byla nepatrná. Město se z válečných pohrom vzpamatovalo skoro celé století. Ve druhé polovině 17. století se měšťané ze všech sil snažili obnovit poničené město, jejich úsilí však narušila další morová epidemie, která opět značně snížila počet obyvatel. V 18. století došlo k významnému pokroku v městské hospodářství i ve výstavbě města. A přišla další pohroma, požár v roce 1735 značně poničil městskou zástavbu, ale i majetek měšťanů. Žár byl tak veliký, že se prý, jak uvádějí mnozí autoři, na náměstí v kašně vařila voda.⁴¹

Ani v 18. století nebyl Beroun ušetřen návštěvě nepřátelských vojsk. Tentokrát za válek, které vedla Marie Terezie, obsadili v roce 1741 město Francouzi. Měšťané v Berouně měli povinnost ubytovat vojáky a po dobu jejich pobytu je živit. Vojáci město neustále rabovali a konflikty s obyvateli byli na denním pořádku. Některé rodiny posílaly své syny a dcery k příbuzným mimo město, aby se s vojáky nesetkali.⁴² Po uzavření míru v roce 1745 začaly probíhat reformace Marie Terezie. V Berouně byl zřízen krajský úřad pro Kraj Berounský. Školská reforma zmařila snahu založit ve městě piaristické gymnázium, přesto příchod piaristů do Berouna v roce 1773 pozvedlo úroveň školství ve městě. Mezi žáky berounských piaristů patřili budoucí obrozenci Josef Jungmann a Šebestián Hněvkovský.⁴³

V roce 1770 bylo provedeno očíslování všech domů a byl pořízen důkladný soupis obyvatel podle pohlaví a věku. V dokumentech jsou uvedena pouze dvě předměstí a to podle Plzeňské brány a Pražské brány. Do Plzeňského předměstí byla začleněna dvě malé

³⁹ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 117

⁴⁰ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*. Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 19

⁴¹ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 119

⁴² TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 156

⁴³ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*. Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 23

předměstí Rybáře u řeky a Hrnčíře. Pro Pražské předměstí se začal prosazovat lidový název Závodí.⁴⁴

Na přelomu 18. a 19. století se v Berouně nacházelo opět cizí vojsko. Bylo to spojenecké ruské vojsko, které táhlo proti Napoleonovi. Městem stále procházeli vojáci, bohužel i nemocní vojáci, do Berouna byl zavlečen nakažlivý tyfus. Na tuto nemoc zemřelo několik desítek měšťanů.⁴⁵

1.5 BEROUN V MODERNÍ DOBĚ

V 19. století nastal veliký rozvoj v průmyslové výrobě, obrovskou výhodou byla dostupnost surovinových zdrojů, železných rud, kvalitního vápence, kamenného uhlí. Výhodná poloha města na hlavní silnici a železnici mezi Prahou a Plzní, umožnila široký odbyt berounských výrobků. K lepšímu spojení s Prahou byl postaven v roce 1840 i nový most přes řeku Berounku.

Většina průmyslových podniků byla postavena na Plzeňském předměstí, Kde se nacházely stavební plochy. V roce 1835⁴⁶ zde byla postavena i první textilní továrna. Pro zpracování vápence byly vybudovány vápenka a cementárna. První vápenku postavil Adam Tomášek v roce 1866.⁴⁷

Neméně významným podnikem byl berounský pivovar. Starý provoz ve městě nevyhovoval a tak byl postaven v roce 1872 moderní pivovar v Rybářích. Tato lokalita u řeky umožňovala používat v pivovaru přírodní led, jeho množství záviselo na klimatických podmínkách. V roce 1904 byl vybudován při další modernizaci pivovar ledový výtah, který dopravoval led přímo do lednice. Tento výtah stál až do roku 1967.⁴⁸ Rozvoz piva po městě a okolí zajišťovali čtyři vozkové.

Také na Pražském předměstí prosperovalo několik městských podniků. Byly to hlavně mlýny, Roubíčkův mlýn byl zmodernizován, aby nebyl mlýn závislý na kolísavém toku řeky Berounky, bylo jeho mlecí zařízení poháněno parním strojem. Ostatní dva mlýny

⁴⁴ GARKISCH, M. *zmizelé Čechy - Beroun*: Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 23

⁴⁵ GARKISCH, M. *Berounsko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun, 1998 ISBN 80-238-3058-9 s.

13

⁴⁶ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s.

180

⁴⁷ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*: Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 30

⁴⁸ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s.

236

Zajíčkův a Křížův byly také zmodernizovány, ale jejich výkon byl podstatně menší než mlýn Roubíčkův.⁴⁹

Do Berouna přicházeli postupně noví obyvatelé za prací a ve městě nastala bytová krize. Proto se brzy stavěly nájemní byty a vznikala první sídliště. Přibývaly i děti povinné školní docházky. V Berouně byla původně jen jedna škola, ta byla přeměněna na školu chlapeckou a dívčí. Nová škola byla vybudovaná na Plzeňském předměstí v roce 1883. Rostoucí počet obyvatel přispěl k rozvoji společenského a spolkového života ve městě. Od roku 1827 hrálo v Berouně ochotnické divadlo a hudbymilovní obyvatelé se mohli vzdělávat v hudební škole. Mezi nejstarší spolky patří pěvecký spolek Svatoš (1862) a tělocvičná jednota Sokol (1865). Oba tyto spolky působí do dnešních dnů.⁵⁰

Mobilizací, která proběhla v roce 1914, se v Berouně přerušil rozvoj hospodářský i ekonomický. Zdejší občané se s hrůzami války seznamovali hlavně přes velký přísun raněných. Přicházeli i uprchlíci z východního Haliče. Město muselo vyřešit umístění všech lazarů, a proto byly vyklizeny všechny školy základního stupně. Učilo se v hostincích a v nádražní budově, výuka byla často přerušena kvůli nedostatku topiva.⁵¹

S důsledky války se postupně seznámily všechny vrstvy obyvatelstva, začaly docházet potraviny. Na začátku války město zřídilo komisi, která se starala o zásobování a záhy se stala nejdůležitějším orgánem ve městě. Postupně se zavedly poukázky na potraviny. V roce 1915 se potravinová krize projevila naplno. Lidé navštěvovali své příbuzné na venkově, aby získali aspoň nějaké potraviny. Ani dělníci a dělnice ve zdejších průmyslových závodech na tom nebyli lépe. Po mobilizaci museli některé závody přerušit svůj provoz, protože řada mužů odešlo na frontu.⁵² Pod vlivem horšící se ekonomické situace se začala zvyšovat kriminalita ve městě. I přes všechny problémy, které válka do města přinesla, však zůstal Beroun ve srovnání s jinými městy poměrně klidným městem bez sociálních konfliktů.⁵³

Po oficiálním vyhlášení Československa 28. října 1918, začali lidé vyvěšovat prapory v národních barvách. Přebírat v Berouně proběhl jako jedna velká veselice. Dlouho však tato radost mezi obyvateli nevydržela, nedostatek potravin, uhlí, inflace cen a

⁴⁹ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 234

⁵⁰ GARKISCH, M. *Zmizelé Čechy - Beroun*: Praha – Litomyšl, 2012 ISBN 978-80-7432-236-5 s. 50

⁵¹ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 250

⁵² Z celkového počtu 3870 mobilizovaných berounských mladíků a mužů se jich 242 již nikdy nevrátilo. Další tři pak zahynuli jako legionář - i dobrovolníci při bojích na Slovensku v roce 1919.

⁵³ TOŠNEROVA, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 251

nezaměstnanost nabyly v letech 1918 – 1921 obrovských rozměrů. Nelehké životní situace vyvolávala mnoho nepokojů, vyvrcholením nepokojů byl neúspěšný pokus o komunistický převrat v prosinci 1920.⁵⁴

V meziválečné době se v Berouně postavilo mnoho nových budov a změnilo se i náměstí. Bohužel ne všechny budovy v této době navrhovali architekti, většinou návrh budovy provedla pouze stavební firma a ta hleděla hlavně na účelnost. Estetičnost a harmonie byla opomíjena, některé nevzhledné budovy byly necitelně zasazeny mezi architektonické skvosty města Berouna.⁵⁵ Velmi nákladná stavba, byla okresní nemocnice, která se stavěla v letech 1927 – 1929⁵⁶, byla to největší lokální stavební akce v období mezi válkami.

Po přijetí mnichovské dohody začali do Berouna proudit mnoho lidí z pohraničí, často měli s sebou jen minimum svého majetku. V jejich zoufalé situaci se jim snažila pomoci Národní pomoc (vládní instituce). Po zvládnutí přívalu uprchlíků se tato organizace starala i o sociálně slabé rodiny v Berouně, pořádala například stravovací akce. Kulturní a společenský život v meziválečném období čelil nezájmu publika, obyvatele upřednostňovali hlavně biograf a rozhlas. Velká úloha v osvětě a vzdělávání obyvatel Berouna připadla na zdejší knihovnu. Město v roce 1924 odkoupilo Duslovu vilu a zde vybudovalo knihovnu i s čítárnou.⁵⁷

Při okupaci v roce 1939 si němečtí okupanti v Duslově vile zřídili správní úřad. Po několika měsících se úřad stěhoval na Kladno, kde sídlila i pobočka gestapa. Většina obyvatel Berouna cítila k okupantům odpor, ale svůj názor nedávali najevo, měli obrovský strach. Našli se však i obyvatelé, kteří v Berouně budovali odbojovou skupinu. Postupně se z této skupiny stala jedna z nejpočetnější a nejrozšířenějších organizace s názvem Obrana národa. Hlavní aktivity Obrany národy byly: shromažďovat výbušniny a zbraně pro celostátní povstání a zprostředkovávat zpravodajskou činnost. Obrana národa také pomáhala při útěcích ohrožených osob do zahraničí.⁵⁸

⁵⁴ GARKISCH, M. *Beroun očima našich předků*. Muzeum Českého krasu, 2015 ISBN 978-80-87708-06-4 s. 63

⁵⁵ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 269

⁵⁶ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 272

⁵⁷ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 234

⁵⁸ GARKISCH, M. *Beroun očima našich předků*. Muzeum Českého krasu, 2015 ISBN 978-80-87708-06-4 s. 70

V roce 1939 žilo v Berouně podle evidence 157 Židů, z toho 97 starousedlíků, ostatní přišli do Berouna po mnichovské dohodě především z Rakovníka. Většina Židů provozovalo ve městě obchod nebo živnost. Po roce 1939 se na jejich obchodech začaly objevovat německé názvy a cedulky s označením „Židovský obchod“. Následně bylo několik Židů vyhnáno do okolních vesnic a jejich majetek byl zabaven. Židovské děti měli zakázáno navštěvovat městské školy. Tato příkoří vyvrcholila po říjnu v roce 1941, kdy museli všichni Židé nosit žlutou Davidovu hvězdu. Jedno z nejsmutnějšího nedělního rána bylo ráno 18. února 1941. Většina Židů z Berouna odcházeli k berounskému nádraží s několika zavazadly. Vlakem odjžděli na Kladno, odkud 22. února 1942 byl vypraven transport označený „Y“ do terezínského ghetta. Nacistický holokaust přežilo jen šest berounských židů, do Berouna se vrátili jen tři, až do konce života je pronásledovalo válečné trauma.⁵⁹

I život obyvatel nežidovského původu se za války v Berouně podstatně měnil, lidé se museli přizpůsobovat mnoha novotám. Nejen, že v ulicích města byly všudypřítomné vlajky s hákovými kříži, bylo zde i mnoho vojáků. Lidé měli strach z gestapa a udavačů, přestávali věřit i svým sousedům a přátelům. Nejcitelnější změna bylo zavedení vázaného hospodářství a lístkový systém. Další realita, která vstoupila do každodenního života, byla civilní protiletcecká ochrana, což zahrnovalo večerní zatemňování oken, cvičení žáků a dospělých s protiplynovými maskami v krytech domů, ale i pravidelné hlídkování.⁶⁰

Ani Berounu se nevyhnuly nálety, při kterých umírali obyvatelé města. Nálety se uskutečnily čtyři, 20. října 1944 proběhlo první bombardování, bylo poničeno 10 obytných domů a jedno skladiště. 16. prosince 1944 po poledni byly svrženy pumy na kraj města nepřátelským letadlem. Pumy vybuchly náhle, až když se lidé seběhli na místo dopadu, mrtvých a roněných bylo mnoho. 17. dubna 1945 kolem 4. hodiny ráno město osvětlovaly světlice. Bombardování pak zasáhlo cukrovar, jednu budovu textilky a vlakovou trať v části města s názvem Závodí. Při útoku zahynulo 43 lidí a 60 jich bylo zraněno. Zničeno bylo 22 domů a dalších 122 značně poškozeno. Poslední bomby dopadly 29. dubna 1945 a poničena byla městská část Zavadilka.⁶¹

V noci 4. května 1945 přišla do Berouna zpráva, že se v Praze odstraňují německé nápisy a zahajuje se povstání. V sobotu ráno 5. května 1945 vyvěsili berounští občané

⁵⁹ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 309

⁶⁰ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 310

⁶¹ GARKISCH, M. *Beroun očima našich předků*. Muzeum Českého krasu, 2015 ISBN 978-80-87708-06-4 s. 71

československou vlajku na kostel sv. Jakuba a následně u pomníku padlých na náměstí. Všichni čekali příchod pomoci od západu, ale přijely jen obrněné vozy Pattonovy 3. Americké armády a ty se zase vrátily na demarkační čáru u Rokycan, kterou nesměly překročit. V tuto dobu už se k Praze blížily sovětské tanky.⁶²

Za druhé světové války zahynulo téměř 200 berounských obyvatel. Tyto oběti nám připomínají pomníky, které jsou v Berouně na několika místech.

1.6 VYPRÁVĚNÍ PAMĚTNICE PANÍ HOFFMANNOVÉ

Paní Hoffmannovou jsem oslovila, protože jako desetileté zažila konec druhé světové války v Berouně a okolí.

„Vzpomínám na to, jak maminka často plakala a bála se mě a mého bratra. Po bombardování Berouna, při kterém bylo zasaženo nádraží na Závodí, nás tatínek sbalil a odvezl maminku mě a bratra ke svému bratrovi do nedaleké vesnice Sýkořice. Strýc měl ve vesnici statek a velké polnosti. Tatínek se musel vrátit do Berouna, kde jsme měli řeznictví. Pamatuji si, jak nad Berouňkou létalo americké letadlo a najednou se řítilo dolů k zemi. Běželi jsme s bratrem k místu, kam letadlo spadlo, leželo na poli našeho strýce. Americký pilot se katapultoval a přežil. Můj tatínek i strýc byli velicí vlastenci a tak jsme vzali amerického letce k nám na statek. Teta se strašně zlobila, ale strýc ji přesvědčil. Pilot dostal jídlo a nějaké oblečení, pár dní na statku přespával, ale už si nepamatuji kam, se potom ztratil. Havarované letadlo bylo plné konzerv s jídlem a naštěstí neshořelo. Jídlo jsme jedli i se sousedy celé týdny. Vrak letadla se musel ukryt do lesa, aby nebyl vidět ze vzduchu.

Má sestřenice nosila jídlo partyzánům do lesa, měla určené místo a tam jídlo nechávala, rychle pak odcházela, aby jí nikdo neviděl. Vzpomínám si, že ke konci války jsme měli partyzány i na statku. Bylo jich asi osm a spali v jedné světnici všude po zemi. Jedna načekaná a nepříjemná návštěva na statku byli vlasovci. Vtrhli tam a chovali se jako doma, vařili si naše slepice a pekli naše husy. Maminka mě a bratra ze strachu přestěhovala ze statku do nedalekého luhu v lese, kde byl dřevěný srub. Tam jsme bydleli několik dní. Tatínek za námi jezdil z Berouna na kole. Jednoho dne přijížděl a křičel „je konec války“. Posadil mě na štangli kola a vezl mě lesem zpátky na statek. Po cestě jsme se

⁶² TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 314

ještě několikrát schovávali v křoví, před německými letadly, která prolétávala údolím Berounky nízko nad hladinou. Byl to děsivý hluk.

*Po našem návratu do Berouna byla celá ulice plná ruské armády a tatínek jako správný vlastenec a jako ostatní sousedé pozval ruské vojáky na noc k nám domu, maminka nebyla moc ráda. Oslavy byly nekonečné a bouřlivé.*⁶³

1.7 KOMUNISTICKÝ PŘEVRAŤ

V Berouně měli komunisté velkou podporu již před válkou a přítomnost Rudé armády tuto podporu ještě znásobila. Ve městě začaly vznikat spolky nového typu: Svaz přátel Sovětského svazu a Svaz české mládeže. V roce 1947 komunisté ještě zesílili svoji propagandu a začaly se přiosťřovat spory mezi nimi a národními socialisty. Po vyvrcholení politické krize došlo v roce 1948, kdy 12 ministrů podalo demisi, komunisté využili situaci. Ustavili Lidové milice, které i vyzbrojili.⁶⁴

Po absolutním uchopení moci komunisty nastala velmi těžké doba pro osoby, které s režimem nesouhlasili a nebáli to dávat jakkoliv najevo. V roce 1949 byly zřízeny tábory nucených prací. Jeden z těchto táborů vznikl i v klášteře ve Svatém Janu pod Skalou. Tyto tábory údajně sloužily k převýchově nepohodlných osob. Tábor ve Svatém Janě pod Skalou dodával své vězně na práce do královodvorské cementárny, kde vykonávali tu nejtěžší práci. Ještě strašlivější podmínky panovaly, v padesátých letech ve vápencovém lomu Mořina.⁶⁵ Po únoru 1948 odešlo z Berouna mnoho obyvatel do zahraničí. Do emigrace odešli jak zástupci vyšších tříd, tak i obyčejní lidé, kteří si osobní svobody cenili nade vše.

Pražské jaro roku 1968 začala spousta lidí brát jako šanci na socialismus s lidskou tváří, vedoucí úloha komunistické strany se začala hroutit. Proti reformnímu proudu tvrdě zasahovaly Lidové milice. Kolem poledne 21. srpna dorazila do Berouna sovětská jednotka se 40 vojáky a sedmi tanky označenými bílým invazivním pruhem. Sovětská jednotka, vedená pplk. Rundajevem se utábořila za velkým sídlištěm, následně se přesunula, na vojenské cvičiště Veselá - Závodí. Velitelství obsadilo budovu naproti kinu.⁶⁶

⁶³ Rozhovor veden 15. 3. 2019, originál rozhovoru: osobní archiv autorky

⁶⁴ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 320

⁶⁵ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 323

⁶⁶ GARKISCH, M. *Beroun očima našich předků*. Muzeum Českého krasu, 2015 ISBN 978-80-87708-06-4 s. 75

Srpnové události roku 1968 zasáhly lidi na venkově i ve městě. Pro lepší přiblížení situace, která nastala, dokládám autentické výpovědi obyvatel Berouna.

„Bydleli jsme v Hudlicích. A co se mi vybaví nejdřív? Vezli jsme zrovna dříví z lesa, měli jsme ho naložené na autě. Kamarád manžela dal navrhnout strom, aby to vypadalo jako dělo. Rusové jeli od hřiště za námi a sledovali nás,” vzpomíná paní Libuše a na její tváři je vidět úleva z toho, že okupace je už minulostí. „Potom jsme zahrnuli ke skále a Rusové zastavili a koukali za námi,” pokračuje žena. Podle ní Rusové nemohli rozlišit, zda jde o dělo nebo strom.

I když se p. Libuše při vzpomínce na tuto událost objevuje úsměv na tváři, jedním dechem dodává, že při srpnových událostech se bála především o své děti. Jednou z dětí byly tři roky, druhému osm. Na otázku, jak celou dobu prožívala, odpověděla jedním slovem: „Hrozně.”

Po revoluci si rodina paní Libuše oddechla. „Stále jsme čekali, až okupanti odjedou. Trvalo to dlouho,” uzavírá své vzpomínky žena, která v roce 1968 žila v Hudlicích.

Své vzpomínky na rok 1968 mají i lidé, kterým byl v té době třeba pět let. „Noc, co přijely tanky, jsme byli v Mirovicích. I zde jsme je slyšeli projíždět celou noc. Táta se však domníval, že se jedná o cvičení. Nejprve jsme nevěděli, co se děje. Ihned jsme ale jeli domů do Berouna,” říká Ivan Herák.

Jako pětiletému chlapci zůstala vzpomínka nejen na tank na berounském náměstí, ale se srpnem 1968 má spojené i fronty. „Lidé začali skupovat základní potraviny, jako je cukr, nebo chleba. S dědou jsme přinesli plnou síťovku a zase jsme vyběhli na další nákup. Posílala nás babička,” říká Ivan Herák. Ten je přesvědčený o tom, že na historické okamžiky, jako jsou světové války, nebo i srpnové události roku 1968, by se nemělo nikdy zapomenout.⁶⁷“

Po událostech 1968 končí období „socializmu s lidskou tváří“. V roce 1969 byly organizovány kádrové čistky, přišla normalizace tisku, byli propuštěni redaktoři týdeníku Budovatel a Nové cesty královodvorských železáren.

Sbor národní bezpečnosti – oddělení Státní bezpečnosti evidoval v osmdesátých letech na Berounsku trvale kontrolovaných 19 osob. Byli to především představitelé neformálních aktivit. Jedním z berounských disidentů byl Štefan Gürtler (1929 – 2003),

⁶⁷ https://berounsky.denik.cz/zpravy_region/pametnici-srpnovych-udalosti-na-dobu-okupace-nezapomneli-20150821.html dostupné 12. 3. 2019

jeden z prvních signatářů Charty 77. Berounské StB sledovalo nejenom členy zakázané sekty Svědci Jehovovi, ale i vzrůstající aktivity trampů.⁶⁸

Po roce 1968 se začalo dost necitelně přestavovat centrum města. Při této asanaci došlo ke zbourání některých budov i na náměstí a byly necitelně nahrazeny domy, moderní architektury, některé budovy jsou na Husově náměstí vidět i dnes. Bourání se nevyhnulo ani hradbám a baštám. Po stržení domů v ulici Na Klášteře probíhal archeologický průzkum zbytků středověkého dominikánského kláštera.⁶⁹ Dalšímu necitelnému bourání zabránil až listopad 1989.

Revoluční události roku 1989 otevřela na gymnáziu v Berouně beseda funkcionářů OV KSČ a zástupci pedagogického sboru se studenty 21. listopadu. Přestože to několik dní trvalo, nakonec se revoluční atmosféra přesunula z hlavního města Prahy i do Berouna. Na náměstí proběhlo několik demonstrací a město Beroun se po krátkém váhání přidalo na stranu stávkujících studentů.⁷⁰

1.8 SOUČASNÝ BEROUN

Po „sametové revoluci“ se ve městě a okolí vrátily některé firmy do rukou původních předválečných majitelů, nebo jejich potomkům, některé zanikly, některé získaly podporu velkých investorů.

V současné době je Beroun významným průmyslovým a obchodním centrem, ale postupně se stává i významným centrem kulturním, společenským a sportovním, kde se každoročně pořádají dnes již tradiční kulturní, společenské a sportovní akce: hudební festival Talichův Beroun, udělování prestižních cen filmovým tvůrcům Berounský Trilobit nebo Hrnčířské a řemeslné trhy. V medvědáriu na Městské hoře našli svůj domov medvědi z večerníčkového seriálu *Méd'ové Vojta, Kuba a Matěj*. Pro ochranu historického centra města byla v roce 1992 vyhlášena městská památková zóna Beroun. Díky zániku některých prašných provozů a zásluhou investic majitelů firem do nových technologií se město postupně vyčistilo od prachu a nánosu špíny, který byl slabinou města v minulých letech. Objevily se barevné fasády opravených a velmi cenných domů. Nové stavby rovněž

⁶⁸ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s.

331

⁶⁹ GARKISCH, M. *Beroun očima našich předků*. Muzeum Českého krasu, 2015 ISBN 978-80-87708-06-4 s.

52

⁷⁰ MACHART, K. SOUKUPOVÁ, J. *Beroun 1989 – 2009 – obrazová kronika*. Beroun: nakladatelství Machart, 2009 ISBN 978-80-903342-9-8 s. 14

postupně vyplňují proluky v historické zástavbě, které vznikly necitlivými demolicemi v historickém jádru Berouna v 70. letech minulého století.

Pro výhodnou polohu nedaleko hlavního města Prahy, která spolu s nádhernou přírodou v blízkém okolí nabízí výhodné městské bydlení s veškerým kulturním, společenským, sportovním a relaxačním zázemím, spojené s romantikou venkovského bydlení téměř v přírodě, silně vzrůstá zájem o bydlení v dnes již čistém Berouně. Toto vše má za následek prudký rozvoj bytové výstavby a s tím související rozvoj služeb a nabídky volnočasových aktivit.⁷¹

⁷¹ <http://www.historickasidla.cz/dr-cs/18-beroun.html> dostupné 18. 3. 2019

2 MĚSTO PEVNOST

Hlavní částí středověkého opevnění Berouna byla hlavní hradební zeď. Délka hradeb po obvodu je přibližně 1170 m.⁷² Zakladatel města, které bylo důležitou zastávkou na obchodní cestě, nemohl vybrat lepší místo. Přesto musel řešit několik technických problémů, hradby musely město chránit nejenom před nepřáteli, ale také proti velmi častým záplavám z řeky Berounky a Litavky. Účel hradeb, chránit město před vodou z řek, byl jeden z hlavních důvodů, proč bylo opevnění vybudováno brzy po vlastním městském založení.⁷³

Hlavní obvodové zdivo bylo stavěno z pískovcového a křemencového lomového kamene vázaného velmi pevnou vápennou maltou. Základy hradební zdi jsou 2 m široké, výška zdi nebyla všude stejná, na západě a severozápadě kde hrozilo největší nebezpečí útoku, byla devítimetrová. Na straně od Berounky a Litavky její výška kolísala od 6 do 6,5 m.⁷⁴ Hradbu zpevňovalo 37 hranolových, dovnitř otevřených bašt, zakončených ochozem s cimbuřím, které hradbu převyšovalo o necelé dva metry. Dodnes se jich dochovalo 20, v různém stavu zachovalosti. Hradby nebyly opatřeny střílnami a jejich ochrana byla soustředěna pouze na ochozy.⁷⁵

Významnými stavbami byly dvě věžovité brány, které dodnes patří k symbolům města. Na východní straně je Dolní neboli Pražská brána o půdorysu 10 x 9,3 m a na západní je brána Horní či Plzeňská o rozměrech 10,3 x 9,6 m. Branami procházela městem zemská cesta. Pravděpodobně jsou nejstarší částí celého opevnění. Mají tvar hranolovitých dvoupatrových věží. Vrcholy bran byly dříve opatřeny ochozy a cimbuřím. Dolní brána si zachovala v mnohem větší míře svou gotickou podobu. Brána byla několikrát vážně poškozena. V roce 1421 na ni a přilehlou hradbu provedlo úspěšný hlavní útok husitské vojsko vedené Janem Žižkou. V roce 1845 byl její stav tak špatný, že radní uvažovali o její likvidaci. Naštěstí nebyla zbořena, ale opravena. Odstraněno bylo pouze před braní. Dnešní podoba brány je z roku 1893. Místnosti v bráně obýval ve středověku branný, pak zde byla

⁷²RAZÍM, V. *Středověké opevnění města Berouna*. Beroun: Nakladatelství VEGA-L, 2003 s. 10

⁷³RAZÍM, V. *Středověké opevnění města Berouna*. Beroun: Nakladatelství VEGA-L, 2003 s. 10

⁷⁴GARKISCH, M. HOLEČKOVÁ, Marie. *Ve znamení berounského medvěda*. Beroun: Nakladatelství MH, 2001 ISBN 80-238-7479-9 s. 18

⁷⁵TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 30

umístěna městská šatlava a ve 20. století městský archiv. Nyní je v bráně výstavní galerie Jiřího Jeníčka.⁷⁶

Kromě hlavních bran byly hradby prolomeny na severu a na jihu dvěma menšími branami, označovány jako fortny. Toto označení nasvědčuje tomu, že to byly asi pouhé branky chráněné z boku baštami. Opevnění bylo doplněno o parkánovou zeď, která byla 90 cm silná a od hradeb vzdálená 8 až 9 m. Před ní obklopoval město příkop. Jeho šířka byla značně proměnlivá. Na východní straně města kolísala od 11,5 do 12 m, na jihozápadě dosahovala až 17 m a na severozápadě okolo 15 m. Také hloubka se pohybovala od pěti metrů na východě až osm na severozápadě. Příkop byl naplňován vodou z řek.

2.1 VÝZNAMNÉ STAVBY MĚSTA

Městu již od středověku dominovala gotická věž kostela svatého Jakuba a Hořejší brána s gotickou střechou. Za hradbami vyčnívaly střechy domů. Přes Berounku vedl částečně krytý most spojující ostrov s protějším břehem. Město se uvnitř hradeb dělilo do čtyř čtvrtí: Zákostelské, České, Klášterní a Německé, z nichž každá zaujímal přibližně jeden roh města. Všechny čtvrti se stýkaly na náměstí. Uvnitř městských hradeb stálo 150 domů a domků. Charakter středověkých uliček se do dnešního času pozměnil jen nepatrně. Většina berounských domů byla postavena ze dřeva, ty nejchudší z hlíny a proutí, jen domy nejbohatších měšťanů byly už stavěny z kamene a cihel.⁷⁷

Nejvýstavnější měšťanské domy stály na náměstí a v ulici U Hořejší brány. Mezi největší domy v Berouně patřily ty, které poskytovaly hostinské služby, tedy dům U Černého orla, později označený číslem popisným 79, jenž stál na náměstí. Dalším významným domem byl dům U Tří korun a také dům čp. 87, dnes zvaný Jenštejnský, patřil mezi nejhonosnější budovy ve městě. Nechal ho vystavět Jindřich Čížek z Jenštejna, císařský rychtář, pro svého syna Jana a na portále vytesal datum Janova sňatku. Pravděpodobně i tento dům stavěl místní stavitel Jan Táborský.

Domy na náměstí a hlavních ulicích, především v ulici U Hořejší brány, České a částečně Německé byly v období gotického rozkvětu města většinou patrové, některé z části postavené z kamene, s ozdobnými štíty, které se začaly ve městě objevovat kolem

⁷⁶ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 20. 10. 2018

⁷⁷ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 82

poloviny 16. století. Většina domů však byla dřevěných a pravděpodobně jen přízemních. Nejmenší městské domky se krčily při severní hradební zdi v dnešní Zámecké ulici, v Hrdlořezích a na Klášteře. V zadní části větších městských domů byly hospodářské budovy, choval se zde i dobytek a koně.⁷⁸

Na východní straně náměstí stála jako doposud městská radnice, až do počátku 20. století jednopatrová budova. Tento dům patřival berounskému rychtáři, nejvýznamnější budově předhusitského Berouna. V průběhu 16. století radnice několikrát vyhořela a byla proto vždy znovu přestavována. V roce 1544 radnice prakticky celé vyhořela. Stavěla se znovu od základů. Budova měla přízemí a první patro, ve dvoře pak vlastní studnu a sociální zařízení. Okno radnice byla zasklená a obě podlaží spojovalo kamenné schodiště. V radniční budově se též nacházelo vězení, do něhož bývali za své přestupky zavíráni místní měšťané. Radnice měla věžičku, kde byl kromě popravčího i radniční zvon, kterým se svolávalo zasedání městské rady.

Výstavné gotické domy na náměstí byly většinou poškozeny požárem roku 1599⁷⁹, a pokud se je podařilo obnovit, byly z velké části poničeny za třicetileté války. Nemáme tak o jejich původním vzhledu téměř žádné zprávy.

Jen u některých domů jsou pro předbělohorské období doloženy vlastní studny. Většina obyvatel byla odkázaná na městskou vodu, která se přiváděla z Berounky do kašny na náměstí. Nejstarší zprávy hovoří o kašně dřevěné, tedy spíše o kádi stažené obručemi, které bylo třeba často vyměňovat.

Přístup do města z východní strany směrem od Prahy umožňoval most přes řeku Berounku. Původní zemská cesta vedla jinudy než pozdější moderní silnice, která vznikla až v 19. století. Stará stezka spojující Prahu s Plzní a pokračující dál na západ procházela Dolejším předměstím, šla přes most, který stával přibližně v místě dnešní lávky, a vcházela do Berouna Dolejší branou. Z města vycházela na západ branou Hořejší. Hlavní most byl postaven ze dřeva a často podléhal vlivům počasí a také byl často poničen při jarním tání. Na jaře v roce 1570 byl dokonce stržen plovoucími krami. Středověký most definitivně zanikl v roce 1629⁸⁰ při veliké povodni. Jeho opravu znemožnila válka. Po tomto roce fungoval ve městě jako jediná možnost dopravy přes řeku pouze převoz, v případě nízkého stavu vody sloužil brod.

⁷⁸ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 83

⁷⁹ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 20. 10. 2018

⁸⁰ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 20. 10. 2018

Radnice

„*Patrová stavba, krytá hliněnými taškami s velkým zděným štítem v průčelí, na kterém byl barevně vyobrazen městský znak*“, To je nejstarší popis radnice a pochází z počátku 16. Století. Byla postavena na místě dvou domů, z nichž se dochovaly části gotických sklepů. V jednom z těchto domů sídlila stará berounská rychta. Tuto stavbu zničil požár v roce 1544. Novou radnici v renesančním slohu vystavěl v letech 1560-1564 kameník Jiří Táborský. Na její zeleně natřené štíty namalovat obrazy malíř Jan z Prahy. Na střeše se nacházela věžička s radničním a biřickým zvonem. Na štítech a věžičce byli usazeni pozlacení císařští orli.⁸¹

V přízemí byl klenutý mázhaus radního šenku, jehož střed tvořil mohutný mramorový sloup podpírající klenbu. V patře se nacházela velká radniční síň. Na nádvoří radnice byly konírna, kurník, sladovna a městská šatlava. Po požáru v roce 1735⁸² byla nová radnice postavena Václavem Bíšovcem v barokním slohu. Další úpravy prodělala radnice po požáru v roce 1781. V roce 1867 se městský úřad z radnice přestěhoval do obecního domu U Černého koně a do budovy byla umístěna chlapecká škola, později zde byla kasárna zemské obrany. V roce 1903 byla provedena nákladná rekonstrukce areálu staré radnice. Podle plánů berounského rodáka Františka Coufala byla hlavní budova s průčelím na náměstí přestavěna v nonobarokním slohu. Dekoraci hlavní budovy provedl sochař Vilém Amort. K výzdobě renesančních místností použil místní motivy, trilobit a skřítku Klepáčka. Zadní trakt, který sloužil jako pivovar, byl zbořen a na jeho místě postavena nová budova. V roce 1998 byla provedena nová úprava radnice. Její areál byl doplněn proskleným křídlem.⁸³

Kostel sv. Jakuba

Trojlodní děkanský kostel sv. Jakuba Většího pochází z doby založení města a patřil, jak vidíme na starých vedutách, vedle věžovitých bran k dominantě v panoramatu města. V roce 1543 byl přestavěn a rozšířen. Z této přestavby se dochoval presbytář, zákristie a v západní předsíni svorník klenby s vyobrazením městského znaku z roku 1543. V roce 1599 kostel vyhořel a byl až na zvonici obnoven v roce 1606. Novou zvonici vybuďoval v letech 1677 – 1683 pražský stavitel Václav Kapoun. Barokní ráz získal chrám po přestavbě v roce 1736. V letech 1770 – 1771 byly postaveny nad pobočnými loděmi

⁸¹ TOŠNEROVÁ, Marie. *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008 ISBN 978-80-7106-964-5 s. 84

⁸² <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

⁸³ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

empory. Důkladnou Obnovou prošel kostel i jeho vnitřní vybavení za vedení známého architekta Josefa Fanty v letech 1903 -1907. Většina vnitřního zařízení kostela pochází až z doby požáru chrámu v roce 1735.

K nejhodnotnějším památkám patří obrazy malíře Petra Molitora, a to obraz sv. Jakuba na hlavním oltáři a obraz SV. Jana Nepomuckého na oltáři téhož světce v levé chrámové lodi. Dále obraz Snímání Krista s kříže od neznámého malíře Van Dyckova okruhu, který se nachází na oltáři Božího hrobu v téže lodi. Sochy na hlavním oltáři a oltáři sv. Josefa, který je v hlavní lodi vlevo při druhém pilíři, vytvořil některý ze žáků sochaře Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa. Rokoková kazatelna z roku 1754 je dílem pražského řezbáře Josefa Šnábla. Historicky hodnotná je cínová křtitelnice z roku 1606 od Matouše Fleminka z Rakovníka. Na východní straně kostela je umístěna železná deska manželů Hanikových s litinovým krucifixem z konstitučního roku 1848. Nad vchodem na kruchtu je deska zakladatele městské hudební školy a varhaníka Martina Podstatného.⁸⁴

Morový sloup

Morový sloup postaven v roce 1681. Na stěnách kaplice jsou zasklené obrazy Panny Marie, sv. Václava, sv. Jana Nepomuckého a sv. Ludmily z roku 1936.⁸⁵

Jenštejnský dům

Jenštejnský dům patří k historicky nejstarším a architektonicky nejvzácnějším měšťanským domům v Berouně. Na první pohled zaujme renesanční portálem z červeného vápence s latinským nápisem: *Benedic Domine Domum istam et habitantes in ea. Henricus Cžížek de Genstein Gratae posteritati. Anno Domini 1612* (Požehnej, Pane, domu tomuto a všem přebývajícím v něm. Jindřich Čížek z Jenštejna milému potomstvu. Léta Páně 1612). Dům postavil pravděpodobně místní stavitel Jiří Táborský. Barokní podobu získal dům přestavbou po požáru města v roce 1735. Patrové čtyřboké průčelí je zakončené štítu. V levém boku zasahuje dům klenutým podjezdem do Slapské ulice. V přízemí domu se nachází mázhaus s klenutou křížovou klenbou s vavřínovým štukovým dekorem na střední sloup z červeného vápence, v němž lze místy spatřit zkameněliny. V současnosti sídlí v budově Muzeum Českého krasu, p. o.⁸⁶

⁸⁴ <http://www.mesto-beroun.cz/> dostupné 20. 10. 2018

⁸⁵ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

⁸⁶ <http://www.mesto-beroun.cz/> dostupné 20. 10. 2018

Jenštejský dům⁸⁷

Salátovský dům

Salátovský dům se nachází v historické zástavbě řadových štítových domů v horní části berounského náměstí. V roce 1643 jej koupila bohatá berounská měšťanka Alžběta Salátová, v té době též majitelka sousedního Jenštejského domu. Po přestavbě po požáru města v roce 1735 má dům nízký barokní štít nad vysokou atikou se dvěma obdélníkovými okny. V roce 1967 se část štítu zborčila při vichřici, následné opravy podobu štítu změnilly. V rámci stavebních úprav na konci 90. let 20. století byl Salátovský dům propojen s Jenštejským domem. V současnosti sídlí v budově Muzeum Českého krasu, p. o.⁸⁸

U Černého orla

Měšťanský dům, od středověku nazývaný U Černého orla podle hostince. Zde bývaly ubytovány významné osobnosti, například královský komoří, když obnovoval městskou radu. Ve 2. polovině 16. století byl dům přestavěn. V roce 1935 byl upravován, zároveň byla v přízemí snesena původní klenba. V patře se dochovaly zbytky renesančních stropů. Do roku 1947 měl dům pozoruhodný šestiboký arkýř, později byl nahrazen výklenkem. V červenci 1867 uspořádal berounský Sokol na zahradě domu první veřejné vystoupení.⁸⁹

⁸⁷ <http://muzeum-beroun.cz/info/jenstejsky-a-salatovsky-dum-2017-05-1000/> dostupné 1. 3. 2019

⁸⁸ <http://www.mesto-beroun.cz/> dostupné 20. 10. 2018

⁸⁹ <http://www.mesto-beroun.cz/> dostupné 20. 10. 2018

Český dvůr

Na spáleništi dvou domů ze třicetileté války v roce 1720 vystavěl kamenný dům s hostinskou živností císařský rychtář a berounský poštmistr Samuel Vilém Presl ze Švertsberka. V hostinci, který od založení nese název Český dvůr, bývaly hostěny vzácné návštěvy.⁹⁰

Frišmanovský dům

Na místě domu vypáleného Švédy v roce 1639 nechal postavit po roce 1654 Matouš Frišman z Ehrenkronu dům a po něm nese jméno Frišmanový. Pozdně barokní fasáda pochází po adaptaci domu z druhé čtvrtiny 18. století. Patrové průčelí má volutový štít, okna v patře jsou v levé ose zdvojená, se stříškovými římsami.⁹¹

U Tří korun

Zpustlý dům koupil křivoklátský hejtman Jan Fridrich Clanner z Engelshofenu a dal jej v letech 1683 – 1684 přestavěn „ve vlašském slohu“. Ač byl v pozdějších letech upravován, fasáda s dvojicí volutových štítů pochází z roku 1684. Podle červeného nátěru novostavby se domu říkalo „červený“.⁹²

Plzeňská brána

Plzeňská brána byla nedílnou součástí městského opevnění, vybudovaného někdy na přelomu 13. a 14. století.

Původně byla Plzeňská brána celá gotická s vysokou sedlovou střechou, podobně jako Pražská brána, která si však svůj gotický vzhled zachovala dodnes. Po požáru v roce 1735⁹³ změnila její podobu barokní mansardová střecha. Od té doby se také výrazně mění vzhled východního průčelí brány. Obraz Smrtonoše s kosou a latinský chronogram 1736 nahrazuje později sienové sgrafito a na konci 19. století mytologický výjev s bohem Chronosem a sudičkou, předoucí nit času od malíře V. Preise, který stejně jako český nápis „Všeho do času, Pán Bůh na věky“, můžeme na průčelí vidět dodnes. Východní průčelí zdobí městský znak (nejstarší dochovaná podoba berounského znaku) a věžní hodiny. Tyto

⁹⁰ <http://www.mesto-beroun.cz/> dostupné 20. 10. 2018

⁹¹ <http://www.mesto-beroun.cz/> dostupné 26. 11. 2018

⁹² <http://www.mesto-beroun.cz/> dostupné 26. 11. 2018

⁹³ RAZÍM, V. *Středověké opevnění města Berouna*. Beroun: Nakladatelství VEGA-L, 2003 ISBN 80-867557-09-9 s. 8

hodiny jsou však až z konce 19. století. Původně se od roku 1508 na bráně nacházel orloj o 24 hodinách, nahrazený roku 1736 novými hodinami se dvěma ciferníky, od berounského hodináře F. Gärtnera.⁹⁴

Do brány se vstupovalo nejprve krytým přístřeškem od jihu, později z půdy přilehlého domku. Teprve na konci 19. století bylo dobudováno točité schodiště, tzv. šnek, kterým se dnes vystupuje do prvního patra. Do horních částí brány je přístup původním středověkým schodištěm v šířce zdi. V nejvyšším poschodí býval byt hlásného. Brána byla obývána dokonce až do roku 1972.⁹⁵

Plzeňská brána⁹⁶

⁹⁴ RAZÍM, V. *Středověké opevnění města Berouna*. Beroun: Nakladatelství VEGA-L, 2003 ISBN 80-867557-09-9 s. 8

⁹⁵ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

⁹⁶ https://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Beroun dostupné 1. 3. 2019

Pražská brána

Pražská brána v Berouně vytváří se svým protějškem na opačném konci města nezaměnitelnou podobu starého Berouna. Pražská brána byla postavena přímo proti původnímu brodu přes Berounku a každý, kdo přicházel od Prahy, musel Dolní bránou projít. Pražská brána si zachovala svůj gotický ráz. Uvnitř brány jsou nad sebou dvě klenuté místnosti. V hořejší bydlel povězný, který z věže střežil pokojný život občanů. V dolejší místnosti byl branný, který až do roku 1746 otevíral a zavíral její těžká vrata. V dobách pozdějších, když sešla stará obecní šatlava, byla zde umístěna městská věznice.⁹⁷

Pražská brána⁹⁸

⁹⁷ PÁLENÍČEK, L. *Čtení o Berouně*. Beroun: Městský národní výbor, 1965 str. 22

⁹⁸ https://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Beroun dostupné 1. 3. 2019

Muzeum berounské keramiky

Dům představuje dochovaný typ obydlí chudších obyvatel města, kteří v 16. století postupně zastavovali prostor u městských hradeb. Dům byl postaven okolo roku 1720 na ruinách. Od poloviny 18. století dům vlastnila rodina Reinových, a proto se také městských písemnostech dům pojmenovává domem Reinovským. Dnešní vzhled získal po adaptaci po roce 1810. Další velké úpravy, hlavně vnitřních prostor, byly provedeny na přelomu 19. a 20. století. Od roku 2015 je v domě a přilehlé zahradě Muzeum Berounské keramiky. Muzeum dokumentuje bohatou historii berounského hrnčířství.⁹⁹

Pomník Mistra Jana Husa, Husovo náměstí

Pomník M. Jana Husa byl postaven v roce 1908 Spolkem pro zbudování pomníku M. Jana Husa. Pomník je dílem berounských rodáků Františka Velíška a Josefa Kvasničky.¹⁰⁰

Pomník padlým v první světové válce, Husovo náměstí

Pomník obětem bojů v první světové válce vytvořil v roce 1924 sochař Karel Opatrný. Z bojišť a lazaretů se nevrátilo 242 berounských mužů. Socha na pomníku symbolizuje Čestnou smrt.¹⁰¹

Duslova vila

Pro průmyslníka a mecenáše Martina Dusla navrhl v roce 1890 významný pražský architekt Antonín Wiehl vilu v pseudorenesančním slohu. Patrový dům s mansardovou střechou je směrem do zahrady protažen o prosklenou přízemní lodžii. V roce 1924 koupilo vilu město Beroun a umístilo sem městskou knihovnu a muzejní sbírky. Zahrada, která byla od ulice oddělena vysokou zdí, byla později změněna na veřejný park, který nese od roku 1932 jméno historika a archiváře města, prof. Ferdinanda Pakosty. V sadu je socha „Geniu Bedřicha Smetany“ od berounského rodáka Václava Živce. Vila byla v roce 1996 zapsána do Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek ČR. V letech 2002-2003 prošla budova důkladnou rekonstrukcí.¹⁰²

⁹⁹ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

¹⁰⁰ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

¹⁰¹ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

¹⁰² <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

Kašna se sochou sv. Jana Nepomuckého

Kopie barokní kašny se sochou sv. Jana Nepomuckého od sochaře Petra Vitvara. Originál kašny z roku 1729, který vytvořil kameník Jan Slezák a sochař Martin de Majo, je uložen v Muzeu Českého krasu.¹⁰³

2.2 ŘEMESLA A ZEMĚDĚLSTVÍ

Beroun patřil vždy k řemeslnicko – zemědělskému městu. V 16. století byla řemeslnická a zemědělská výroba určena převážně pro spotřebu berounských obyvatel a obyvatel z nejbližšího okolí. Beroun byl obklopen poli a loukami, ale i vinicemi a ovocnými sady. Město vlastnilo privilegium vařit a prodávat pivo a tato činnost byla velmi rozšířená.

Řemeslnou výrobu v Berouně řídila cechovní organizace, která byla ve městě plně rozvinutá. V čele cechovní organizace stáli cechmistři, kteří patřili k městské elitě. Jedním z nejmajetnějších cechů v Berouně byl cech řeznický. Dobré výnosy měli i pekaři, nemohli se sice srovnávat s řezníky, ale i oni patřili k vyšší vrstvě měšťanů.

Mezi nejznámější výrobky z Berouna patřila keramika a hrnčířské výrobky. Berounská keramika se rozvážela po celých Čechách. Kvalitní keramická hlína se kopala na městském poli, kde se i dnes říká „V Hlinkách“. Berounská keramika byla velmi známá už ve 14. století. Největší rozmach hrnčířského řemesla byl zaznamenán v 16. -18. století. V 16. století působilo v Berouně podle dochovaných spisů 8 hrnčířských rodů, hrnčířské řemeslo bylo velmi poškozeno ve třicetileté válce. Je však zřejmé, že si dochovalo svůj význam i ve druhé polovině 17. století, řada hrnčířů byla aktivní v městské radě a hrnčíři také stále exportovali své výrobky do Prahy.¹⁰⁴

Berounská keramika je s červeně a červenohnědě zbarveným střepem a často šedobělavě zbarvených jemných tvarů. Vyskytující se dekory jsou provedeny mechanicky a malířsky. Skupina nádob červeného zboží, převážně talíře, poháry a džbány zdobená bílou hlinkou pomocí kukačky tvoří v současnosti nejatraktivnější část celého dosud známého souboru. Dekor vytváří pruhy a pásy, jednoduché schématické rostlinné motivy,

¹⁰³ <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019

¹⁰⁴ <http://www.hrncketrhy.cz/vystava/text1.htm> dostupné 15. 3. 2019

stroměčkové útvary, síťování, srdíčka, kosočtverce, kříže a tečky, motivy ptáčků, zvířecích a lidských postav.¹⁰⁵

Džbán Šimona Nemazala z Berouna z roku 1577¹⁰⁶

Tradice hrnčířství se udržela až do současné doby. Od roku 1997 pořádají každoročně podzimní hrnčířské trhy a pro velký zájem se od roku 2003 pořádají i na jaře trhy řemeslné. Díky Berounskému projektu se začaly vyrábět repliky inspirované technikou výroby a motivy zdobení z přelomu 16. a 17. století.¹⁰⁷

Stejně jako Berounská keramika se dochovalo do současnosti i Berounské pivo. Společný pivovar byl v Berouně postaven v roce 1872 a pivo se zde vařilo do roku 1978, kdy byl pivovar uzavřen. Po dvacetileté pauze se tradice vaření piva do Berouna vrátila,

¹⁰⁵ <http://www.hrncketrhy.cz/vystava/text1.htm> dostupné 15. 3. 2019

¹⁰⁶ <http://www.hrncketrhy.cz/vystava/text1.htm> dostupné 15. 3. 2019

¹⁰⁷ <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/trhy/> dostupné 15. 3. 2019

byl založen rodinný pivovar Berounský medvěd. V pivovaru se vaří pivo, které má stejný název „Berounský medvěd“, ale slouží i jako pivovarský skanzen.¹⁰⁸

2.3 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI MĚSTA BEROUNA

Václav Talich (1883 – 1961)

Václav Talich byl významný český dirigent 20. století. Po vystudování houslové hry na Pražské konzervatoři měl angažmá jako dirigent, respektive koncertní mistr v Berlínské a Lublaňské filharmonii. Mezi válkami působil v Anglii, Skotsku a Švédsku. Jeho osudy jsou spjaty zejména s orchestrem Národního divadla a Českou filharmonií, jejichž interpretační úroveň pozvedl na světovou úroveň. Propagátor děl Dvořákových, Sukových a Smetanových. Žil v Berouně s různými přestávkami od roku 1936. Půvabné údolí nedaleko Berouna, kde V. Talich od roku 1936 pobýval a také zemřel, nese jeho jméno. Také ZUŠ Václava Talicha v Berouně byla pojmenována po tomto známém dirigentovi. Na počest umělce se koná již od roku 1983 tradiční hudební festival – Talichův Beroun.¹⁰⁹

Jan Preisler (1872 – 1918)

Jan Preisler se narodil v rodině slévače pracujícího v železárnách v Králově Dvoře. Měšťanskou školu navštěvoval v Karlově Huti u Popovic, poté v Berouně, kde vzbudil pozornost svými výkresy i soukromými kresbami. Ředitel školy a další milovníci umění vyzvali jeho rodiče, aby dali chlapce na studie do Prahy a zaručili se, že ho budou finančně podporovat. Když mu bylo 15. let, odešel studovat do Prahy na umělecko – průmyslovou školu. Již v době svých studií se podílel na publicistickém spolku Mánes. Preislovo dílo je poznamenáno věčnými návraty do rodného kraje. Ožívají v něm pohádkové toulky, melancholické nálady, erotické smutky a osudová traumata. Je pochován v rodinné hrobce na hřbitově v Králově Dvoře – Počaply.¹¹⁰

¹⁰⁸ <http://www.berounskymedved.com/> dostupné 15. 3. 2019

¹⁰⁹ <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Talich> dostupné 12. 3. 2019

¹¹⁰ <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Preisler> dostupné 12. 3. 2019

Josef Jungmann (1773 – 1843)

Český národní jazykovědec a buditel se narodil v Hudlicích u Berouna. Do roku 1788 navštěvoval školu v Berouně a pak studoval piaristické gymnázium v Praze. Po maturitě vystudoval filozofii a pokračoval v právech, které však nedokončil. Pracoval jako učitel v Litoměřicích a později jako ředitel gymnázia v Praze. V roce 1840 byl zvolen rektorem pražské univerzity. Jungmann se celý život pokoušel položit teoretické základy novému vývoji češtiny, což se mu víceméně podařilo. Jeho první významnou prací je Dvojí rozmlouvání o českém jazyce. S pomocí skupiny obrozenců, kterou tvořily významné osobnosti české vědy a literatury té doby, se mu podařilo vydat životní dílo – pětidílný Slovník česko – německý. Napsal rovněž první českou čítanku a vydával první vědecký časopis v češtině (Krok). Přeložil velké množství děl z němčiny, francouzštiny a angličtiny.¹¹¹

František Branislav (1900 – 1968)

František Branislav (vlastním jménem František Blecha) se narodil v Berouně. Studoval na berounském reálném gymnáziu a právě tady začal psát své první verše. V jeho tvorbě nalezneme mnoho berounských motivů. Pro rodné město je nepochybně nejvýznamnějším básníkem. Po válce pracoval jako literární referent československého rozhlasu, šéfredaktor Literárních novin a časopisu Nový život. Během svého života přispíval i do mnohých periodik. Základními tématy jeho básní se stala láska, vztah k přírodě a k domovu. Tvorbu ovlivnily i cesty do skandinávských zemí, Řecka a oblasti kolem Černého moře. Je také autorem několika básnických sbírek pro děti. V 50. a 60. letech se prosadil zejména politicky angažovanou poezií.¹¹²

Jaroslav Goltmann (1934 – 1995)

Jaroslav Goltmann se narodil v Berouně. Vystudoval Střední uměleckou školu Václava Hollara v Praze. Byl velice činorodý. Na berounských školách vyučoval výtvarnou výchovu. Zpíval v kostele i s tanečním orchestrem na zábavách a plesech, hrál divadlo, zúčastňoval se náboženského života, ale hlavně maloval. Spousta obrazů z Berouna dodnes těší mnohé přátele umění. Jeho obrazy zdobí i slavnostní prostory

¹¹¹ <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Jungmann> dostupné 12. 3. 2019

¹¹² <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Branislav> dostupné 12. 3. 2019

berounské radnice. S výtvarníkem Karlem Součkem a Janem Trambou založili v roce 1960 tvůrčí skupinu GST 60 a společně vystavovali.¹¹³

2.4 BEROUNSKÉ POVĚSTI

Pověst o Klepáčkovi

Při novobarokní přestavbě radnice se dočkala zpodobnění také nejznámější postava berounských pověstí – Klepáček, jejíž plastiku mohou přichozí do budovy radnice spatřit ve vstupní hale. Skřítek, který svou přítomnost projevoval vždy klepáním na zeď, byl odpůrcem nespravedlnosti, falše a nepoctivosti. Trestal nepoctivé úředníky a řemeslníky, kteří rozkrádali obecní peníze nebo odváděli špatnou práci. A kde se tu vzal? Za jedné války zatkli nepřátelští vojáci berounského purkmistra a nutili ho, aby jim prozradil, kam ukryl obecní pokladnu. On však vytrvale odolával jejich nátlaku a mučení. Nakonec ho vojáci přivázali za koně a nechali ho vláčet, až vypustil duši. Toto se událo v domě vedle radnice, na dvoře tohoto domu byla ještě dlouho znatelná krvavá skvrna, která nešla ničím smýt. Poklad zůstal neobjeven, zazděn kdesi ve sklepení radnice, ale duch poctivého purkmistra ho pořád střeží. A hlídá i všechno ostatní obecní jmění, dbá také na spravedlivé rozhodování konšelů, nenávidí hádky, křivdy, úplatky, podvody a intriky. To hned začne vztekle bušit do stěny.¹¹⁴

Ohnivý Beha

Strašlivý přízrak muže, který se řítí ulicemi v hořícím kočáře a bičem blesku pobízí spřežení koní s plamennou hřívou, je vedle Klepáčka nejtypičtějším berounským strašidlem. V určité dny koná ohnivý Beha objíždku od bývalého hřbitova při kostele sv. Jakuba až k někdejšímu popravišti pod Městskou horou a odtud se vrací k Behovskému domu u Horní brány. Jedna z pověstí tvrdí, že Beha býval berounským rychtářem. Za údajný zločin odsoudil nevinného mladíka k trestu smrti. Když se dozvěděl, že šlo o justiční omyl, oběsil se na půdě svého domu. Ve skutečnosti však Mates Beha nikdy rychtářem nebyl. Byl to bohatý měšťan, člen cechu řeznického. Po velkém požáru města roku 1735 však zešlel a oběsil se. Jeho podivná smrt, zapůsobila na měšťany tak mohutným dojmem, že byla důvodem vzniku tajemné legendy.¹¹⁵

¹¹³ <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Goldmann> dostupné 12. 3. 2019

¹¹⁴ <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/povesti-o-beroune/> dostupné 14. 3. 2019

¹¹⁵ DVORÁD, O. *Tajemná tvář krajiny mezi Berounkou a Brdy*: Beroun: Knihkupectví U radnice, 2001 ISBN 80-902881-3-8 s. 59

Přízrak Jenštejnského domu

Nejhonosnější z berounských domů, který si roku 1612 nechal na náměstí postavit císařský rychtář a primátor Jindřich Čížek z Jenštejna, nese dávnou kletbu. Vždy poslední den roku jím bloudí nařikající postava bílé paní se svazkem klíčů v ruce. Je připomínkou dávné tragédie: Kdysi prý manželka bohatého majitele Jenštejnského domu vyslechla varovné proroctví potulné cikánky, že se její děti do roka utopí. Zděšená matka hned nakázala, aby se její dvě malé děti nepřibližovaly k řece a neustále je hlídala. Pak přišel poslední den roku, který se už tehdy slavil hojností pití a jídla. V celém domě panoval velký ruch a zmatek. A když šla služebná do sklepa pro pivo, nevšimla si, že tam za ní proběhly i děti. Když se vracela, pečlivě za sebou zamkla, jak měla nakázáno. Děti zůstaly uvnitř sklepa v naprosté tmě, jich volání nikdo neslyšel. Děti tápaly ve tmě podél stěn, přepadly přes roubení do hluboké studny. Služka byla za svou nedbalost odsouzena a popravena. Její prokletý duch od té doby bloudí koncem roku Jenštejnským domem.¹¹⁶

¹¹⁶ <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/povesti-o-beroune/> dostupné 14. 3. 2019

3 PRAKTICKÁ ČÁST

VYCHÁZKA NA TETÍN – Historicky Tetín patří k nejznámějším vesnicím v České republice. Počátky Tetína jsou v pověstech spojovány s Krokovou dcerou Tetou.

Cíl: žák prokáže své regionální historické znalosti

Kompetence:

- kompetence k učení – pozorování, vyhledávání informací, diskuze
- kompetence k řešení problémů – rozvíjení kritického myšlení, vyjádření myšlenkových schémat, uvědomění si zodpovědnost za svá rozhodnutí
- kompetence komunikativní – využívání informačních a komunikačních prostředků, zapojení do diskuze, naslouchání druhých a adekvátní reagování
- kompetence sociální a personální – sebepoznávání, význam dílčích činností pro kvalitu společné práce

Mezipředmětové vztahy: přírodověda, zeměpis

Metody: řízený rozhovor, výklad, diskuze, vlastní pozorování, vyhledávání informací

Ročník: čtvrtý

Pomůcky: pracovní list, psací potřeby

Organizace: zajištění komentované prohlídky muzea a obce Tetín
rozdělení žáků do skupin (podle počtu cca 4 skupiny)

Časová dotace: čtyři vyučovací hodiny

Činnost, která předchází vycházce:

- formou rozhovoru zjištění znalostí o Tetíně
- seznámení žáků s naplánovanou vycházkou
- seznámení žáků s pracovním listem, který budou vyplňovat při vycházce
- poučení žáků o zásadách bezpečnosti během vycházky

Vlastní vycházka:

1. Doprava na místo – autobus, který nás doveze na náves Tetína (cca 20 min)
2. Aktivity v obci Tetín
 - návštěva muzea
 - řízená prohlídka muzea a obce Tetín
 - vyplnění pracovního listu

Shrnutí, závěr, poděkování, návrat do školy.

3. Činnosti ve třídě po vycházce

- společná kontrola pracovního listu
- zpětná vazba – žáci napíší, co je na vycházce nejvíce zaujalo
- řízený rozhovor se žáky – zpětná vazba žákovských záznamů

Tetín - prastaré místo, kde se psaly dějiny naší vlasti

Která řeka protéká pod Tetínem?

Podle pověsti založila Tetín jedna dcera stařešiny Kroka, která se klaněla pohanským bohům. Umíš vyjmenovat všechny tři Krokovy dcery?

Obrázek č. 1

Bořivoj z rodu Přemyslovců a jeho žena Ludmila napomáhali šířit křesťanství v Čechách. Jak a kde zemřela Ludmila?

V okolí Tetína je velké množství jeskyní. V jeskyni Martina byly nalezeny i pozůstatky po pravěkém osídlení. Jak se jmenuje výzdoba jeskyní, která je tvořena rozpuštěným vápencem?

Který létající savec žije hlavně v jeskyních?

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3

PUTOVÁNÍ ZA KLEPÁČKEM

- využití předešlého učiva a jeho upevnění formou vycházky

Cíl: žák prokáže znalost regionální historie pomocí pracovních listů

Kompetence:

- kompetence učení – plánování, organizace a řízení vlastního učení, vyhledávání a třídění informací
- kompetence řízení problémů – vyhledávání informací k řešení problému, využívání získaných vědomostí
- kompetence komunikativní – formování myšlenek a názorů v logickém sledu, zapojování se do diskuze, používání informačních a komunikačních prostředků
- kompetence sociální a personální – účinné spolupracování ve skupině, v případě potřeby poskytnutí pomoci nebo o ni požádat
- kompetence občanská – chrání naše tradice a historické dědictví

Mezipředmětové vztahy: zeměpis

Použité metody: vlastní pozorování, vyhledávání informací, výklad, popis, řízený rozhovor

Pomůcky: psací potřeby, pracovní list

Organizace: žáky rozdělíme do skupin, podle aktuálního počtu (cca 5 skupin)

Časová dotace: 4 vyučující hodiny

Činnosti, před vycházkou:

- zjištění znalosti o historii Berouna formou dialogu
- seznámení žáků s naplánovanou vycházkou
- zadání úkolů, které budou žáci plnit během vycházky
- poučení žáků o zásadách bezpečnosti během vycházky

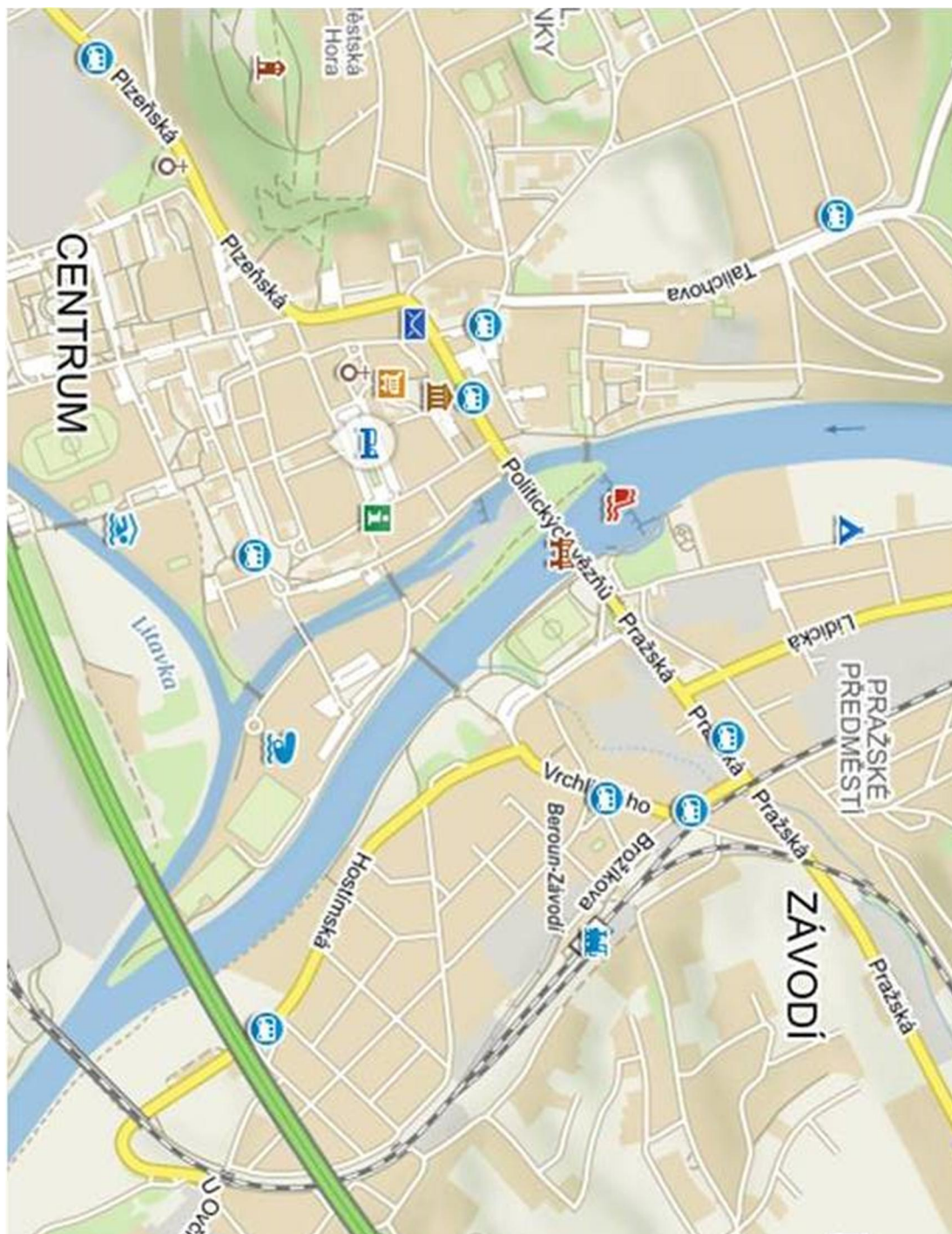
Vlastní vycházka

1. Zahájení vycházky u školy.
2. Aktivity ve městě
 - vycházka probíhá podle plánu, na plánu jsou vyznačená zastavení 1 -5
 - na každém zastavení plní žáci úkoly na pracovním listě
 - shrnutí, návrat do školy
3. Následná aktivity po vycházce
 - kontrola pracovního listu

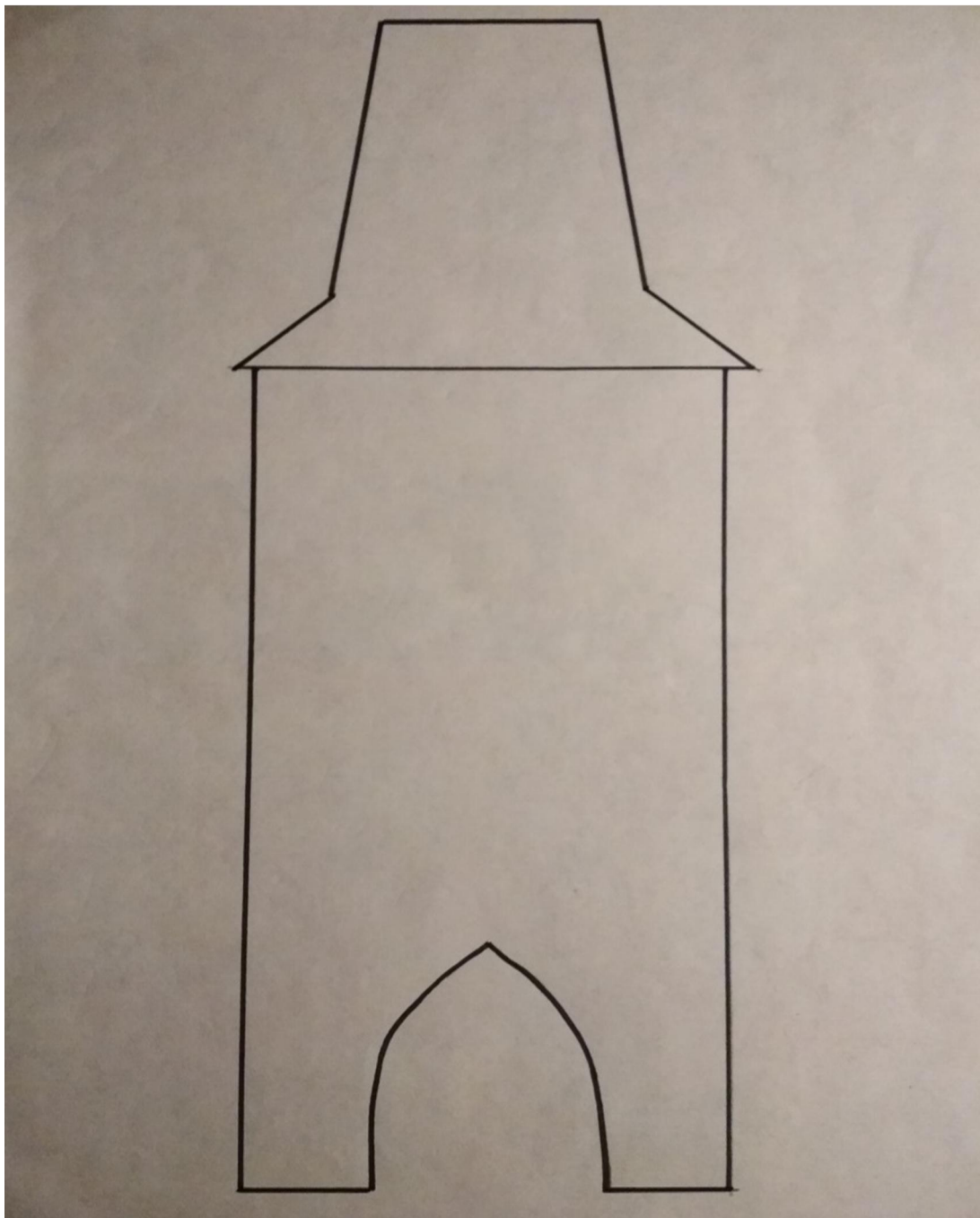
- zpětná vazba – namaluj, co tě na vycházce nejvíce zaujalo
- řízený rozhovor se žáky – co si se dozvěděl nového o historii Berouna, jak se jmenuje náměstí v Berouně

PUTOVÁNÍ ZA KLEPÁČKEM

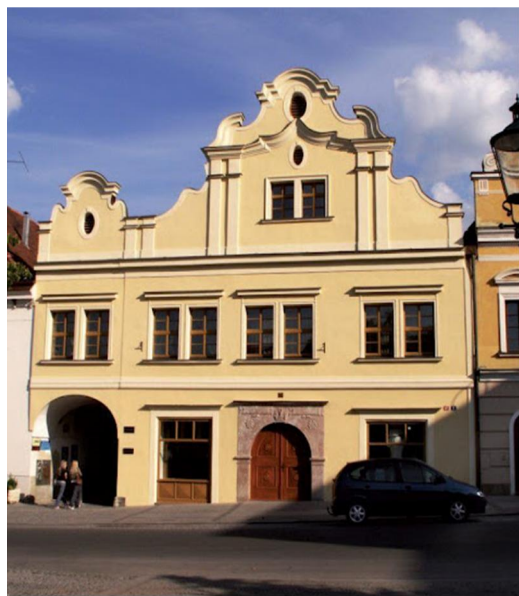
1. Zakresli si cestu do plánku města Berouna.

2. Pražská brána - Zakresli do obrázku dva detaily, které tě na bráně zaujaly.

3. Husovo náměstí - poznej dům podle popisu a zakroužkuj ho.

Obrázek č. 1

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3

Napiš, co je v domě za obchod nebo k čemu dnes dům slouží.

Obrázek č. 1:

Obrázek č. 2:

Obrázek č. 3:

Co by se mohlo v domě prodávat ve středověku?

Obrázek č. 1:

Obrázek č. 2:

Obrázek č. 3:

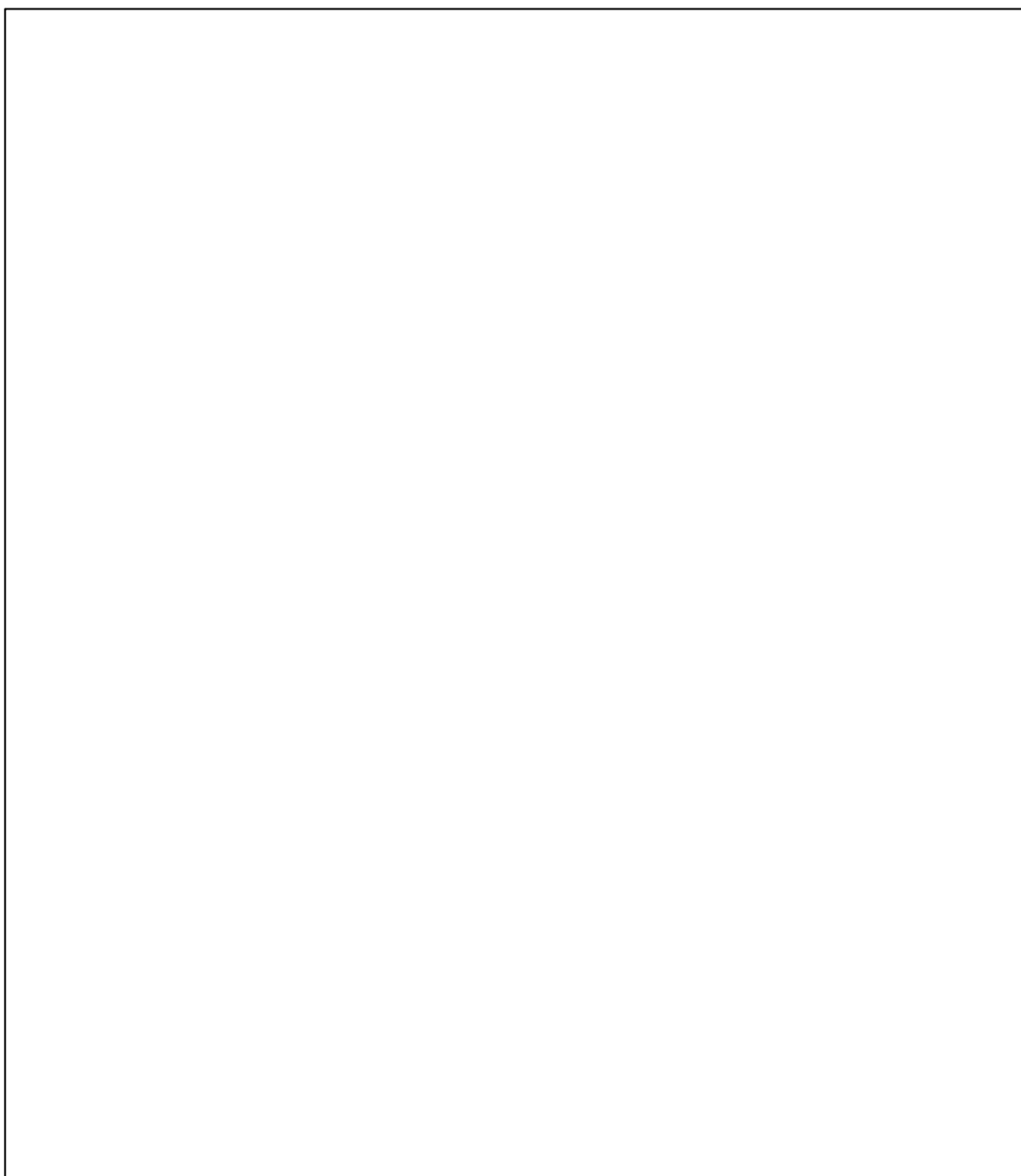
Poskládej obrázek a napiš, co obrázek skrývá.

Z jaké řeky byla kašna ve středověku napájena?

Na informační tabulce vyhledej, komu je kašna zasvěcena.

Kašnu namaluj.

4. Plzeňská brána

Obrázek č.

4

Z jakého důvodu se brána jmenuje Plzeňská?

Jaký nápis je na bráně? opiš ho do listu.

5. Kostel sv. Jakuba

Komu je kostel zasvěcen?

Proč byl před kostelem postaven zvláštní sloup? Vyber správnou odpověď:

- a) Pro ozdobu
- b) Pro lepší orientaci návštěvníků
- c) Proti morové epidemii, obrázky svatých ochraňovali obyvatele Berouna

Obrázek č. 5

6. Radnice

Jak se jmenuje skřítek, který hlídá berounský poklad?

Jaké zvíře má naše město ve znaku?

„TAJUPLNÉ POVĚSTI“

- využití pověstí Berouna pro výtvarné zpracování formou komiksu

Cíl: zábavnou formou seznámit žáky s pověstmi našeho města formou komiksu

Kompetence:

- kompetence učení – práce s různými zdroji informací, učení prostřednictvím vlastní tvorby, práce se symboly, diskuze
- kompetence řešení problémů – hledání vhodných způsobů realizace, rozvíjení kritického myšlení, variace na zadané téma
- kompetence komunikační – rozbor pohledu druhého člověka, zapojení do diskuze
- kompetence sociální a personální – efektivní spolupráce, respektování různých hledisek, rozvoj projektů
- kompetence pracovní – rozvoj vytrvalosti při vypracování zadaných úkolů, osvojování výtvarných technik

Mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova, český jazyk

Metody: čtení s porozuměním, práce textem, výtvarné zpracování příběhu

Ročník: čtvrtý

Pomůcky: pověsti našeho města, psací potřeby, fixy a pastelky, papírové čtvrtky A5

Organizace: rozdělení žáků do skupin po šesti členech

Časová dotace: 3 vyučující hodiny

Rozvržení aktivity:

- seznámení žáků s pověstmi formou čtení s porozuměním
- vysvětlení neznámých slov v textu
- každá skupina si zvolí, jakou pověst bude výtvarně zpracovávat
- spolupráce členů ve skupině – vyvození klíčových slov v textu, rozvržení důležitých momentů mezi členy skupiny
- výtvarné zpracování pověsti
- zkompletování a nalepení na velký formát papíru (balicí papír)
- zopakování pověsti podle vytvořeného komiksu
- prezentace pověsti před ostatními skupinami

Pověsti

Pověst o Klepáčkovi

Při novobarokní přestavbě radnice se dočkala zpodobnění také nejznámější postava berounských pověstí – Klepáček, jejíž plastiku mohou přičítat do budovy radnice spatřit ve vstupní hale. Skřítek, který svou přítomnost projevoval vždy klepáním na zeď, byl odpůrcem nespravedlnosti, falše a nepoctivosti. Trestal nepoctivé úředníky a řemeslníky, kteří rozkrádali obecní peníze nebo odváděli špatnou práci. A kde se tu vzal? Za jedné války zatkli nepřátelští vojáci berounského purkmistra a nutili ho, aby jim prozradil, kam ukryl obecní pokladnu. On však vytrvale odolával jejich nátlaku a mučení. Nakonec ho vojáci přivázali za koně a nechali ho vláčet, až vypustil duši. Toto se událo v domě vedle radnice, na dvoře tohoto domu byla ještě dlouho znatelná krvavá skvrna, která nešla ničím smýt. Poklad zůstal neobjeven, zazděn kdesi ve sklepení radnice, ale duch poctivého purkmistra ho pořád střeží. A hlídá i všechno ostatní obecní jmění, dbá také na spravedlivé rozhodování konšelů, nenávidí hádky, křivdy, úplatky, podvody a intriky. To hned začne vztekle bušit do stěny.

Ohnivý Beha

Strašlivý přízrak muže, který se řítí ulicemi v hořícím kočáře a bičem blesku pobízí spřežení koní s plamennou hřívou, je vedle Klepáčka nejtypičtějším berounským strašidlem. V určité dny koná ohnivý Beha objížďku od bývalého hřbitova při kostele sv. Jakuba až k někdejšímu popravišti pod Městskou horou a odtud se vrací k Behovskému domu u Horní brány. Jedna z pověstí tvrdí, že Beha býval berounským rychtářem. Za údajný zločin odsoudil nevinného mladíka k trestu smrti. Když se dozvěděl, že šlo o justiční omyl, oběsil se na půdě svého domu. Ve skutečnosti však Mates Beha nikdy rychtářem nebyl. Byl to bohatý měšťan, člen cechu řeznického. Po velkém požáru města roku 1735 však zešlel a oběsil se. Jeho podivná smrt, zapůsobila na měšťany tak mohutným dojmem, že byla důvodem vzniku tajemné legendy.

Přízrak Jenštejnského domu

Nejhonosnější z berounských domů, který si roku 1612 nechal na náměstí postavit císařský rychtář a primátor Jindřich Čížek z Jenštejna, nese dávnou kletbu. Vždy poslední den roku jím bloudí nařikající postava bílé paní se svazkem klíčů v ruce. Je připomínkou dávné tragédie: Kdysi prý manželka bohatého majitele Jenštejnského domu vyslechla varovné proroctví potulné cikánky, že se její děti do roka utopí. Zděšená matka hned nakázala, aby se její dvě malé děti nepřibližovaly k řece a neustále je hlídala. Pak přišel poslední den roku, který se už tehdy slavil hojností pití a jídla. V celém domě panoval velký ruch a zmatek. A když šla služebná do sklepa pro pivo, nevšimla si, že tam za ní proběhly i děti. Když se vracela, pečlivě za sebou zamkla, jak měla nakázáno. Děti zůstaly uvnitř sklepa v naprosté tmě, jich volání nikdo neslyšel. Děti tápaly ve tmě podél stěn, přepadly přes roubení do hluboké studny. Služka byla za svou nedbalost odsouzena a popravena. Její prokletý duch od té doby bloudí koncem roku Jenštejnským domem.

KUPECKÉ POČTY

- využití tradice trhů v hodině matematiky – finanční gramotnost

Cíl: žák prokáže matematické znalosti pomocí pracovního listu

Kompetence:

- kompetence učení – práce se symboly, organizace a řízení vlastního učení, vyhledávání a třídění informací
- kompetence řešení problémů – využívání získaných vědomostí
- kompetence komunikační – využití komunikativních dovedností ke kvalitní spolupráci
- kompetence sociální a personální – efektivní spolupráce, respektování různých hledisek,
- kompetence pracovní – rozvoj vytrvalosti při vypracování zadaných úkolů,

Mezipředmětové vztahy: matematika, finanční gramotnost

Metody: čtení s porozuměním, práce ve skupině, vyhledávání informací, vysvětlování

Ročník: pátý

Pomůcky: psací potřeby, pracovní list

Organizace: rozdělení žáků do skupin po čtyřech členech

Časová dotace:

Rozvržení aktivity:

- seznámení žáků s tradicí trhů v Berouně
- rozdělení žáků do skupin
- seznámení se s pracovním listem
- samostatná práce ve skupinách
- společná kontrola výsledků a matematických postupů

KUPECKÉ POČTY – trhy mají v Berouně dlouhou tradici. Na Husově náměstí již od středověku probíhaly obchodní praktiky. Někdy poctivé a jindy méně poctivé. Počítej přesně, aby tě nikdo neošidil.

1. Na berounském náměstí je 15 stánků, za každé prodejní místo platí obchodník městu 280 Kč za jeden den. Kolik korun zaplatí obchodník za 3 týdny, pokud se trhy konají dvakrát týdně.

2. Každé místo pro jeden stánek má rozměr 4x4m. Kolik bude zabírat m^2 13 stánků? Vejde se 13 stánků na prostor 200 m^2 ?

3. Na tržnici se dříve prodávala i živá zvířata: slepice, krůty, husy, králíci. Slepice za 42 Kč, husy za 53 Kč, krůty za 80 Kč a králík za 125 Kč. Kolik zaplatíte za 6 slepic, 4 krůty a 6 králíků? Sedlák zaplatil za králíky 2250 Kč. Kolik králíků si koupil?

Obrázek č. 1

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3

4. Vyhlášení berounští hrnčíři prodávali na trhu své hrnčířské zboží. Šesti členná rodina koupila každému: hrneček, mělký a hluboký talíř. Maminka ještě chtěla džbán a podnos. Podle ceníku vypočítej, kolik rodina za nákup zaplatila.

Hrnek.....	54 Kč
Talíř mělký.....	82 Kč
Talíř hluboký...	89 Kč
Podnos.....	135 Kč
Džbán.....	230 Kč

Obrázek č. 4

5. Líbí se Ti berounská keramika? Navrhni na tento džbánek vlastní vzor, ale POZOR! Musíš dodržet typické barvy!

ZÁVĚR

Při shromažďování pramenů a získávání informací pro svou diplomovou práci jsem se ujistila o nemalém významu města Berouna coby centra regionální historie, kulturního, společenského i politického života celé oblasti. Vápencová těžba a v minulosti i jeho zpracování zasahovalo nedílnou součástí do rozvoje města od počátků jeho historie až do současnosti. A nejen to. Ovlivněno bylo a to z nemalé části také přetváření přírody v blízkém okolí města Berouna.

Strategické místo královského města na obchodní cestě z Prahy do Německa, zajišťovalo svým obyvatelům vždy dostatek obchodních příležitostí, ale také časté nájezdy vojsk a jejich drancování. Pro svou ochranu lidé postavili, důmyslné opevnění kolem celého města, které se nám aspoň z malé části zachovalo dodnes.

Ve městě se dařilo i obchodu a průmyslu. Továrny, které zde byly vybudovány, zajišťovaly obyvatelům dostatek pracovních příležitostí. S přibývajícím počtem obyvatel se také rozšiřovala bytová zástavba.

Při své badatelské činnosti jsem se hlouběji seznámila i s osudy obyvatel v našem městě za druhé světové války. Zjistila jsem, jak moc zasáhla válečná doba i do mé rodiny a jak podstatně ovlivnila její osud.

V didaktické části své diplomové práce jsem měla možnost poznávat a promýšlet řadu vhodných aplikací pro vyučování na 1. stupni ZŠ. Vytvořila jsem čtyři aplikace, které mohou být použity při vyučování regionální historie v předmětech Člověk a jeho svět a Vlastivěda. Důležitým kritériem při jejich tvorbě byla aktivizační funkce a nároky na samostatnou a tvůrčí práci žáků.

Regionální dějiny mají nesporný význam v současném vzdělávání, a to nejen na u nejmladších školních dětí. Prožitkové metody, didaktické hry a projekty mají za cíl u žáků rozvíjet tvořivé činnosti a fantazii, podporovat schopnost získávat informace a následně je vyhodnocovat. Mým přáním je, aby můj výzkum i didaktické návrhy, které přináší tato diplomová práce, nabídly historický a metodický materiál pro všechny učitele Berouna i blízkého regionu, jimž jde o zefektivnění a ozvláštnění výuky předmětů v oblasti Člověk a jeho svět na 1. stupni ZŠ.

SUMMARY

In my thesis I worked on history of the town Beroun and its nearest surroundings. Beroun has lots of historical and cultural sights. There are many unique attractions in Český kras and Křivoklátsko. History of this region is very significant for history of the whole Czech Republic. There is a rich evidence that were and still are found here which convinces us about it.

The thesis consists of two parts, theoretical and practical. In the theoretical part I put important dates from the history of Beroun together starting from the oldest settlements to present. More in detail I specialized in historically important buildings in the town and rich tradition of ceramics that was supplied to Prague Castle.

In the practical part I focused on didactic usage of regional history for teaching at primary school. I made two suggestions for the usage of educational walk. The most important legends I used for creating a comics and the tradition of markets in Beroun I applied in math worksheet.

SEZNAM LITERATURY

- BŘEZOVÉ, V. Z. (1979). *Husitská kronika*. Praha: Svoboda Praha.
- DVOŘÁK, O. (2001). *Tajemná tvář krajiny mezi Beroukou a Brdy*. Beroun: Knihkupectví U radnice.
- GARKISCH, M. H. (2001). *Ve znamení berounského medvěda*. Beroun: Nakladatelství MH.
- GERKISCH, M. (1998). *Berounko doteky minulosti*. Beroun: Okresní úřad Beroun.
- GERKISCH, M. (2012). *Beroun*. Praha - Litomyšl.
- CHLUPÁČ, I. (1988). *Geologické zajímavosti pražského pkolí*. Praha: Akademia.
- MACHART, K. S. (2009). *Beroun 1989-2009 - obrazová kronika*. Beroun: nakladatelství Machart.
- MATOUŠEK, V. J. (2005). *Jeskyně Čech, Moravy a Slezka s archologickými nálezy*. Praha: Libri.
- PÁLENÍČEK, L. (1965). *Čtení o Berouně*. Beroun: Městský národní výbor.
- RAZÍM, V. (2003). *Srředověké opevnění města Berouna*. Beroun: Nakladatelství VEGA-L.
- STOLZ, D. M. (2006). *Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku*. Hořovice: ELCE BOOK PUBLISHING.
- TOŠNEROVÁ, M. (2008). *Beroun*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- PODROUŽEK, L. (2003). *Didaktika prvouky a přírodovědy pro primární školu*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Online zdroje:

<http://www.pdfknihy.maxzone.eu/books/kroniky/kronika> dostupné 16. 2. 2019.

https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Beroun_znak.png dostupné 20. 2. 2019.

https://berounsky.denik.cz/zpravy_region/pametnici-srpnovych-udalosti-na-dobu-okupace-nezapomneli-20150821.html dostupné 12. 3. 2019.

<http://www.historickasidla.cz/dr-cs/18-beroun.html> dostupné 18. 3. 2019.

<https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 20. 10. 2018.

- <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 20. 10. 2018.
- <https://www.mesto-beroun.cz/pro-turisty/pamatky/> dostupné 13. 1. 2019.
- <http://www.mesto-beroun.cz/> dostupné 20. 10. 2018.
- <http://muzeum-beroun.cz/info/jenstejsky-a-salatovsky-dum-2017-05-1000/> dostupné 1. 3. 2019.
- https://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Beroun dostupné 1. 3. 2019.
- <http://www.hrncketrhy.cz/vystava/text1.htm> dostupné 15. 3. 2019.
- <http://www.berounskymedved.com/> dostupné 15. 3. 2019.
- <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Talich> dostupné 12. 3. 2019.
- <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Preisler> dostupné 12. 3. 2019.
- <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Jungmann> dostupné 12. 3. 2019.
- <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Branislav> dostupné 12. 3. 2019.
- <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/vyznamne-osobnosti/#Goldmann> dostupné 12. 3. 2019.
- <https://www.mesto-beroun.cz/o-beroune/povesti-o-beroune/> dostupné 14. 3. 2019.

.